

Petlić

lca

3

BROJ

MAY 2010

Izdaju:

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine
Radnička 20a, 21000 Novi Sad
www.pticevojvodine.rs

Liga za ornitološku akciju Srbije
Dr Ivana Ribara 91, 11079 Novi Beograd
www.ptica.org

Urednik:

Marko Tucakov
e-mail: mtucakov@eunet.rs

Urednik fotografije:

Katarina Paunović
e-mail: cyberkat74@yahoo.com
www.wild-serbia.com

Članovi uredništva:

Dragan Simić, dr Voislav Vasić, Milan Ružić, Goran Sekulić

Lektura: Petar Matović

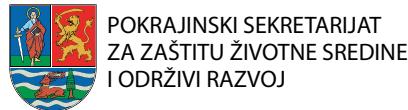
Design i priprema: UNITgraphics.com
Vladimir Bišćan, Imre Šebešćen ml.

Štampa: Stojkov, Novi Sad

Tiraž: 600

Naslovna strana:

seoska lasta *Hirundo rustica* / foto: Katarina Paunović

Izdavanje ovog broja finansijski je pomogao

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine je organizacija koja okuplja pojedince i institucije koji se brinu za ptice u Vojvodini i Srbiji u mreži aktivnih članova i koja uspostavlja i održava partnerske odnose sa ornitološkim organizacijama širom Evrope putem učestvovanja u zajedničkim projektima. Društvo svoj rad zasniva na proučavanju i zaštiti divljih ptica i njihovih staništa. Predsednik Društva je Jožef Gergelj, sekretar Marko Tucakov, a članovi Predsedništva: Slobodan Puzović, Oto Sekereš, Nikola Stojnić i Dragan Simić.

Liga za ornitološku akciju Srbije nezavisno je, nevladino i neprofitno udruženje građana osnovano 2003. radi zaštite prirode i ptica. LOA je misiju zaštite ptica usmerila na zaštitu vrsta, njihovih staništa i značajnih područja, rečju, delom, i uključivanjem javnosti. LOA nastoji da spreči lokalna nestajanja populacija ptica, smanji broj ugroženih vrsta, poboljša mere zaštite svih vrsta, te zaštiti ključna područja i staništa ptica u Srbiji. Predsednik LOA je Marko Raković, potpredsednik Dragan Simić, sekretar Daliborka Stanković, blagajnik Sever Nagulov, a članovi Upravnog odbora: Goran Sekulić, Marko Šćiban, Marko Tucakov, Milivoj Vučanović, Miloš Popović, Miloš Radaković, Slobodan Kulić, Voislav Vasić i Željko Stanimirović.

Sadržaj

Zaštita ptica

Gerard Gorman: Planinski detlić <i>Dendrocopos leucotos</i>	4
Martin Schneider-Jacoby: Milionima selica potrebna mesta za odmor da bi preživele	6
Marko Šćiban: Stanje šljukarica u Srbiji	8

Gde žive ptice u Srbiji?

Slobodan i Aleksa Puzović: Na granici između visokih planina i nepreglednih ravnica	9
Peter Zomer: Jedna od fantastičnih stepskih dolina podno Fruške gore	11
Čedomir Vučković: Mali predator na delu.....	13

Vesti i reportaže

Atila Agošton: Radionica o zaštiti sive vetruske	14
Dimitrije Radišić: Mreža „Natura 2000 - Resursni centar Srbije“	14
Ištván Balog: Prijatelji naših bašta	15
Viktor Sabo: Zimsko hranjenje ptica	16
Draženka Rajković i Radmila Šakić: Kućice za šumske sove postavljene i u Gornjem Podunavlju	17
Dragan Simić: Monitoring češčih i običnih vrsta ptica.....	17
Dimitrije Radišić: Ekspedicija „Vlasina 2009“	18
Dejan Đapić: Zaštita stanišćike bare „Jezero“	18
Antun Žuljević: Kolor-markiranje velikog trstenjaka	19
Atila Agošton: Prstenovački kamp „Tisa 2009“ kod Novog Kneževca	19
Atila Agošton: Ekološki kamp „Ludaš 2009“	20
Milan Ružić: Kikinda, svetska prestonica sova	20
Goran Sekulić: Donesen Pravilnik o zaštićenim vrstama	21
Marko Tucakov: Skupština Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine	22

Kolumnе

Voislav Vasić: Marsilji je bio prvi	23
Dragan Simić: Dvogled	23

Nove knjige

Voislav Vasić: Puzović,S., Sekulić,G., Stojnić,N., Grubač,B. i Tucakov,M. (2009). Značajna područja za ptice u Srbiji	24
Voislav Vasić: Radišić,D., Šćiban,M., Ružić,M. i Stanković,M., (2010) Ptice Zasavice. Ptice Zasavice	25
Atila Agošton: Csörgő, T., Karcza, Zs., Halmos, G., Magyar, G., Gyurácz, J., Szép,T., Bankovics,A., Schmidt,A., Schmidt,E. (2009). Magyar madár vonulási atlasz	26
Marko Šćiban: Delany,S., Scott,D., Dodman,T., Stroud,D. (2009). An Atlas of Wader Populations in Africa and Western Eurasia	26

Meridijani

Maciej Szymanski: Pet dana u Braziliji	27
Bogdan Persson: Zemlja vulkana, gejzira i ptica	31

Crna hronika

Dragoljub Aleksić: Trovanje i ubijanje mišara kod Silbaša	34
Atila Agošton: Trovanje životinja u Martonošu	34
Milivoj Vučanović: Zmijar ubijen na Vršačkim planinama!	34

Najave

35

Seobe ptica moraju da budu bezbednije

Ujedinjene nacije proglašile su 2010. za Međunarodnu godinu biodiverziteta. Ptice su veoma bitni indikatori stanja životne sredine. Konvencija o zaštiti vlažnih staništa, potpisana u iranskom gradiću Ramsaru 1971, prepoznaje i koristi prag od 1% populacije koja egzistira u okviru geografskog prostora koji pripada pojedinačnim migratornim

putevima da bi se identifikovali lokaliteti od međunarodnog značaja. Najstariji deo legislative Evropske Unije je Direktiva o zaštiti divljih ptica koja potiče iz 1979. Ipak, Evropa nije uspela da zaustavi gubitak biodiverziteta do 2010., pa je u okviru Konvencije o migratornim vrstama odlučeno da ovogodišnji moto Svetskog dana ptica silica (obeležava se 8. i 9. maja 2010) bude: „Spasimo ptice selice u krizi – svaka vrsta se računa!“ Lov na ptice je jedan od razloga zbog kojih je tankokljuna carska šljuna Numenius tenuirostris dovedena na rub opstanka. Dok sve veći broj ljubitelja divljih ptica uživa u „lovu na ptice“ dvogledima i fotoaparatima, ubijanje oružjem je još uvek veoma raširena pojava. Iako Direktiva o zaštiti divljih ptica i Ramsarska konvencija ne govore protiv lova, uticaj ove pretnje na ugrožene vrste jednostavno više nije prihvatljiv. Bio sam šokiran kada sam video da je ova vrsta kriminala čak i snimljena i objavljena na komercijalnom DVD-u u vidu promotvnog filma „Lov na guske i patke“ u produkciji Gold Audio Video d.o.o. iz Beograda 2008. godine! Pred kamerom su ubijani mali ronci Mergus albellus i patke dupljašice Bucephala clangula na Ramsarskom lokalitetu Labudovo okno!

Kriza kojom su pogodjene ptice selice može da se prekine samo ako se sva značajna mesta koja one koriste za gnezđenje i odmor spasu od uznemiravanja. Ramsarski lokalitet Slano Kopovo je dobar primer kako lovci mogu da pomognu da se spasi biodiverzitet. I ovaj magazin je odličan primer kako se zaštita ptica može promovisati. Samo ukoliko se ptice posmatraju kao dragoceno dobro koje obogaćuje našu životnu sredinu, retke vrste kao što su patka njorka Aythya nyroca i tankokljuna carska šljuka moći će da prežive, a ostale kao što su beloglava patka Oxyura leucocephala jednog dana će se ponovo vratiti u Srbiju.

Martin Schneider-Jacoby
Fondacija evropske prirodne baštine
EuroNatur www.euronatur.org

Projekti

Projektni rad postao je neminovnost u svakodnevnom delovanju organizacija civilnog sektora u Srbiji. Često nam se postavlja pitanje kako, u stvari, radimo i sa kojim sredstvima. Sa pravom postoji interesovanje za taj deo našeg rada budući da su pojedine organizacije u prošlosti bivale sumnjičene za pohlepno i na spletama zasnovano sticanje materijalnog bogatstva, a sa druge strane mnoštvo nevladinih

organizacija tavori bez ikakvih sredstava za rad, ali sa dobrim, čak odličnim idejama i ogromnim zanosom.

Pre petnaestak godina projektni rad se u „zelenom“ NVO sektoru u Srbiji prvi put počeo pojavljivati, tada, naravno, veoma stidljivo i uz nemalu bojazan i od strane donatora i od strane primaoca. Bojazan je bila povezana pre svega sa percepcijom finansiranja ovog sektora u javnosti i unutar (tadašnjih) vladajućih struktura. No, lako je zaključiti i da bi ceo nevladin sektor ostao u zapečku društvene scene u Srbiji da nije bilo tadašnjih finansijera koji su ga značajno ohrabrili, učvrstili i učinili spreminim za kakvo-takvo održivo funkcionisanje.

U međuvremenu broj i zainteresovanost donatora povećavao se početkom tekuće decenije, zahuktali su se kursevi za obuku za pisanje predloga projekata, počelo je raspoređivanje vodiča za traženje izvora finansiranja, već prema grupama unutar NVO sektora i prema zainteresovanosti donatora za određene teme. Zahuktali su se i međunarodni projekti, koji su u Srbiji donosili nove ideje i pristupe za rešavanje nagomilanih problema (pa i u zaštiti prirode). Ohrabrena su, konačno, i domaća ministarstva i druge vladine institucije da ozbiljnije razumeju finansijske potrebe NVO sektora i, preko toga, njegovu ulogu u društvu. Naravno, razvio se i čitav niz negativnosti. Najuočljivija za nas, prirodnjake, koji ne volimo baš dugo sedenje za kompjuterima i pisanje proposal-a, su tzv. falš projekti. Oni po nameri jesu dobri, ali prirodi ne donose puno dobrobiti. Po pravilu su, sa druge strane, u projektne budžete takvih projekata uračunati veliki honorari, dnevnice, štampanje materijala, sastanci i drugi troškovi. Nedavno sam ovakve projekte nazvao „radioničarski“, ističući preovlađujuću glavnu aktivnost koju obično sadrže.

Gotovo svakodnevno mi, koji smo zainteresovani za zaštitu prirodne baštine, čujemo kukanje o nedostatku sredstava koja su za tu aktivnost neophodna, tako da izlazi da je besparica glavni krivac za uništavanje prirode. Sa druge strane, činjenica je da ni vladin ni nevladin sektor u zaštiti prirode nije do sada uspeo da privuče značajniju pažnju donatora niti sredstva koja bi u potpunosti rešila neke od gorućih problema u zaštiti vrsta i staništa. To se u periodu koji je ispred nas može i mora promeniti, naročito u situaciji kada su nam dostupni prepristupni fondovi Evropske unije, kojih će biti sve više.

Naravno, da bi se projektni rad uopšte materijalizovao, potrebno je jasno prepoznati i odrediti problem i načine njegovog rešavanja, osnovati predanu grupu koja će da se posveti načinima rešavanja tog problema, uključiti u njen rad široki front zainteresovanih (naših članova), privući pažnju javnosti i na odgovarajući način predstaviti rezultate i mogućnost nastavka rada. Nijedan problem u prirodi ne može da bude rešen našim skromnim snagama, niti je, sa druge strane, bilo koji problem toliko velik da se ne sme početi rešavati. Naši mogući i sadašnji donatori to veoma dobro znaju.

Urednik

Ugrožene vrste

Planinski detlić *Dendrocopos leucotos*

Planinski detlić *Dendrocopos leucotos*

Foto: Gerard German

Skoro sve u vezi sa planinskim detlićem je u superlativu. To je najveći šarenin (crno-beli) de tlić na svetu, jedan od najviše probirljivih u ishrani i najređi od svih detlića u Evropi. Evolutivno posmatrano, planinski detlić je jedna od najstarijih vrsta iz roda *Dendrocopos* koja je u pogledu staništa najspecializovanija i više od bilo kog drugog detlića u Evropi zahteva stare listopadne ili mešovite šume sa obiljem trulog drveta. Globalno rasprostranjenje ove vrste u potpunosti je na području

Paleartika od Fenoskandinavije i srednje Evrope na istok do Kamčatke, Kine i Japana. Iako ga danas uglavnom smatramo za „istočnjačku“ vrstu, planinski detlić verovatno je naseljavao veći deo Evrope, uključujući i Britaniju sve do srednjeg veka kada su stare (zrele) šume prekrivale veliki deo kontinenta. Matvejev ga je još 1950. godine okarakterisao kao „mnogo ređeg od drugih šarenih detlića“ na teritoriji Srbije.

Vrsta, podvrste i kline

Planinski detlić prvo je opisan kao *Picus leucotos* od strane Bechstein-a 1803. godine i kasnije je stavljena u rod *Dendrocopos* od strane Koch-a 1816. To je politipska vrsta sa deset prihvaćenih podvrsta iako je opisano ukupno oko 20. Dve podvrste se javljaju u Evropi: nominalna *leucotos* u severnoj i srednjoj Evropi i *lilfordi* u planinskim staništima južne Evrope kao što su Pirinejsko, Apeninsko i Balkansko poluostrvo, pa sve do Male Azije. Lilfordijev detlić javlja se u izdvojenim populacijama i prilično se razlikuje u smislu obojenosti perja, dužine kljuna i ukupne veličine čime je u prošlosti bio odvojen u posebnu vrstu „Lilfordijev detlić“. Verovatno je da se obe podvrste javljaju u Srbiji iako su dalja istraživanja neophodna dokaže ova tvrdnja.

Lilfordijev detlić?

Navedeno je nekoliko razloga da se opravda status zasebne vrste, Lilfordijevog detlića. Jedino područje gde *D. l. leucotos* i *D. l. lilfordi* danas žive u neposrednoj blizini jeste deo Balkanskog poluostrva, posebno u planinskim delovima Srbije. Istraživanja koja su tamo sprove-

dena još sredinom 20. veka (Matvejev, prim. prev.) ukazala su na to da se dve podvrste ne razlikuju samo u obojenosti perja, već i u dimenzijama krila i kljuna, u oglašavanju, ponašanju, kao i u odabiru niša i staništa. Da bi se stvari još više zaksplikovalo, opisana je i podvrsta *D. l. carpathicus* sa područja SI Jugoslavije (Srbije) i SZ Bugarske. Za nju se tvrdilo da je podvrsta pravog „beloleđeg“ detlića (*D. leucotos*), pre nego Lilfordijevog.

Gde god da se pojavljuju, uvek je jasnata razlika između *D. l. leucotos* i *D. l. lilfordi*, ali to nije dovoljno da se opravda razdvajanje vrsta. Takve razlike, kao i veličine krila i kljuna nisu neobične za biogeografski razdvojene populacije detlića iste vrste. U suštini, takve klinalne varijacije, kao i razlike u veličini i masi tela uobičajene su kod detlića. Razlika u oglašavanju *D. l. leucotos* i *D. l. lilfordi* je još kontroverzni. Iskustva sa terena i proučavanja snimaka oglašavanja ove dve podvrste planinskog detlića nisu me uverila da postoji značajna razlika u oglašavanju. Međutim, i ovde su potrebna dalja istraživanja.

Jedna od osnovnih tvrdnji za Lilfordijevog detlića bio je i odabir staništa. Na mestu gde se dve podvrste preklapaju u Srbiji, rečeno je da se Lilfordijev detlić uglavnom nalazi na nižim, a *D. l. leucotos* na planinskim terenima. U ostalim delovima Evrope gde se ove dve podvrste nalaze izdvojene, čini se da nadmorska visina ne igra važnu ulogu. Na primer, u Poljskoj se *D. l. leucotos* gnezdi u ravničarskim šumama, dok se *D. l. lilfordi* na Pirinejima gnezdi u planinskim šumama. Ovo je suprotno od stanja koje je opisano u Srbiji.

Na kraju, na području gde se dve podvrste preklapaju u Srbiji, rečeno je da retko hibridizuju. Slučajni nalazi hibrida nisu smatrani za značajne kao kod dve druge jasno odvojene vrste, seoskog *D. syriacus* i velikog detlića *D. major* koji se takođe ukrštaju u ovog regionu. Vrlo je verovatno da su kroz istoriju postojala brojna druga područja u Evropi na kojima je bilo preklapanja pre nego što su promene u staništu izdvojile populacije *D. l. lilfordi* i naterale da se *D. l. leucotos* povuče na sever i istok u odgovarajuće šume. Ipak, neznatni su dokazi o ukrštanju u zonama dodira populacija planinskog

Gde živi planinski detlić u Srbiji?

Populacija planinskog detlića u Srbiji za period 1990-2002. procenjena je na 400-700 parova. Novi podaci ukazuju da se najbrojnije populacije ove vrste nalaze na Goliji (20-30 parova), Staroj planini (10-20), Kopaoniku (8-12), Tari (5-10), Suvoj planini (5-8) i Resavskoj klisuri (4-8 parova). Do sada u Srbiji nije sprovedeno sistematsko populaciono istraživanje planinskog detlića. Takođe, postoje brojna područja na kojima je moguće pronalaženje ove retke i ugrožene vrste. Prisustvo planinskog detlića posebno je značajno kod određivanja budućih NATURA 2000 područja u Srbiji zato što se ova vrsta nalazi na Anexu 1 Direktive o pticama Evropske unije. Uredništvo magazina Detlić ovom prilikom poziva sve čitaocе da objave svoja posmatranja planinskog detlića u Srbiji i time doprinesu boljem poznavanju i zaštiti ove ugrožene vrste.

Szabolcs Kibay - www.kibay.hu

detlića. Ovo pitanje bilo je zanemareno ili je pretpostavljeno da se dve podvrste ukrštaju stvarajući prelazne oblike u zonama kontakta.

Sve u svemu, čini se da kao što je slučaj sa troprstim detlićem u Severnoj Americi *Picoides dorsalis* i Evroaziji *Picoides tridactylus* verovatno jedino genetska istraživanja kod planinskog detlića mogu da daju odgovore na dilemu: vrsta ili podvrsta.

Izumiranje pre priznavanja?

Bilo da je u pitanju vrsta ili podvrsta, jasno je da je populacija Lilfordijevog detlića u Evropi značajno manja od „be-loleđeg“, *D. leucotos leucotos*. Populacije Lilfordijevog detlića u Francuskoj, Italiji i na Balkanu verovatno se broje stotinama parova, pre nego hiljadama. Budućnost 60-70 parova koji su preostali na španskim Pirinejima sada je u rukama šumarskih uprava. Većina populacija

Lilfordijevih detlića visoko je fragmentisana i izdvojena od ostalih, što pokreće pitanje protoka gena. Dodir između različitih populacija i razmena gena verovatno je minimalna i kako je teško uvideti kako ove populacije uspevaju da se samostalno održe. Da stvar bude jasna, izumiranje podvrste u Evropi zavisi od nas i nije nemoguće da usled nejasnosti taksonomskog položaja takvo izumiranje u stvari uključi zasebnu vrstu, Lilfordijevog detlića.

Po mnogo čemu izuzetak među detlićima

Planinski detlić je monogamna vrsta, ali parovi obično ne ostaju zajedno van sezone gnezđenja. Obično počinje da se gnezdi nekoliko nedelja ranije u odnosu na detliće sa kojima deli stanište. Još dok su mladunci ostalih vrsta detlića duboko u rupama, mladi planinskog detlića već mole za hranu na ula-

sku u gnezdo. Gnezđenje umnogome zavisi od vremenskih uslova, posebno od prolećnih temperatura. Toplige zime skoro sigurno uslovjavaju raniji početak gnezđenja. Mužjaci mogu da počnu da prave duplju i da počnu teritorijalno da se ponašaju još u februaru ukoliko su zime blage. U većem delu Evrope sezone gnezđenja planinskog detlića traje od sredine marta do kraja junca. Veličina teritorija je uobičajeno od 1 do 3 km² (čime je ova vrsta detlića sa verovatno najvećom teritorijom među evropskim detlićima) i u njoj se nalazi obilje suvih i stabala u raspadanju.

Nove duplje za gnezđenje često se nalaze u blizini onih iz prethodne godine. Ponekad koristi ponovo istu duplju, pa čak i duplju koja je prethodno bila korišćena samo za odmor. Omiljena stabla se takođe koriste više puta – ptice prave novu duplju u blizini stare. Da bi izdubio novu duplju, planinskom detliću je potrebno do tri nedelje, ali mu za uređivanje duplje za odmor obično treba samo 1-3 dana, pošto one ne moraju da budu savršene kao duplje za gnezđenje.

Planinski detlić ima najmanju prosečnu veličinu pologa među evropskim detlićima, što je verovatno povezano sa ograničenim izvorima hrane. Polaganje jaja obično počinje u drugoj polovini aprila. Ranije polaganje jaja verovatno je značajno za preživljavanje legla pošto izleganje iz jaja rano tokom sezone gnezđenja znači više šansi da se poklopi sa periodom kada su najviše dostupne larve tvrdokrilaca Coleoptera, koje su ustaljen izvor hrane pre nego što se preobraze u odrasle insekte krajem maja i u junu. I mužjak i ženka inkubiraju jaja, brinu se o mladuncima i hrane ih, dok kod se srodnika mužjak obično više trudi.

U optimalnim staništima, uspeh gnezđenja planinskog detlića je često veći od 60%, ponekad čak i do 80%. Uspeh gežđenja zavisi od mnogo činilaca, najčešće od vremena i dostupne hrane. U mnogim delovima Evrope glavni predator je kuna zlatica *Martes martes*, mada predatori mладунaca mogu da budu i šumske sove *Strix aluco*, ali i veliki detlić *Dendrocopos major*. Ukoliko se teritorija pokaže dobrom, većina parova joj ostaje lojalna, i čak se tokom naredne zime kreće u njenom neposrednom okruženju i koristi je tokom naredne sezone gnezđenja.

Gerard Gorman
gerard@probirder.com
www.woodpeckersofeurope.blogspot.com

Stazama seoba

Milionima selica potrebna mesta za odmor da bi preživele

Foto: Martin Schneider-Jacoby

Ružičasti nesiti *Pelecanus onocrotalus* u delti Senegala

Od 1,3 do 2,6 milijarde parova ptica koje žive u Evropi otprilike jedna četvrtina prezimi na području južno od Sahare. To je, uzimajući u obzir njihovo potomstvo, oko 2 milijarde ptica. Bile to sive muharice *Muscicapa striata* ili osičari *Pernis apivorus*, sprudnik ubojica *Philomachus pugnax* ili muljače *Limosa limosa*, obične grmuše *Sylvia atricapilla* ili žute pliske *Motacilla flava*, mnoge evropske ptice upućene su na mesta za odmaranje i ishranu u Africi. Većina tih vrsta čak više vremena provodi u Africi nego na područjima gnezđenja. Posle velikog sušnog perioda 1980-ih godina su se, na sreću, uslovi za prezimljavanje poboljšali, ali su staništa za odmor u Evropi gotovo nestala.

Jadranski migratori put

O seobi ptica preko jugoistočne Evrope na centralnoevropskom ili na tzv. velikom centralno-crnomorskom selidbenom putu ne znamo puno. Balkansko poluostrvo leži u centru tog puta, a organizacije koje se bave zaštitom prirode na tom području još su jako mlade i ne toliko iskusne. Zato je fondacija Euronatur pokrenula projekt „Adriatic Flyway“, da bi ukazala na nedovoljnu zaštitu prirodnih područja duž jadranske obale u nekadašnjim republikama bivše Jugoslavije. Zapravo sučujući je, pre svega, manjak staništa koje služe kao odmorište za ptice pre,

odnosno nakon leta preko Sahare, Sredozemnog mora i Dinarskih planina.

Cilj velikih jata ptica, koje se sele iz Evrope preko Jadranskog mora, jeste Afrika, pre svega pojas Sahela. Nasuprot opšte slike o suvoći prelaznog pojasa između pustinje i tropskih šuma, on predstavlja najvažnije područje koje privlači vodene ptice našeg podneblja. Vrste poput grogotovca *Anas querquedula* skupljaju se tu iz cele Evroazije, a male ptice kao što su obična crvenorepka *Phoenicurus phoenicurus* i žuta pliska prezime u Sahelu.

Knjiga „Living at the Edge“ (Život na ivici) sa podnaslovom „Vlažna staništa i ptice u promjenjenom Sahelu“ pruža jedinstven opis prelazne zone južno od Sahare. Jedna značajna destinacija za ptice selice koje se sele preko Balkana je unutrašnja delta Nigera čija veličina iznosi oko 17.000 km². Poplave počinju krajem leta, a vodostaj dostiže maksimum u novembru, taman za prihvat zimovalica sa severa. Prosечно oko 400.000, a najviše do pola miliona grogotovaca prezimi u unutrašnjoj delti, oko 1,3 miliona jedinki ove vrste prezimi godišnje u Sahelu. One u proleće leti nazad na područja gnezđenja i potrebna su im mesta za odmaranje.

Između gnezdišta i zimovališta u Sahelu razdaljina je često i više od 7000 km, a to je udaljenost koja skoro da se i ne može preleteti bez zaustavljanja. Pošto mnoge vrste imaju potrebu za odmaraštima pri selidbi, vrlo često treba tražiti „usko grlo“ koje će povezati ogromna područja razmnožavanja i prezimljavanja. Mesta za ishranu i odmor uvelike nedostaju, a ona su ujedno i omiljena stecišta lovaca. Prema procenama, 80% vlažnih staništa na obalama Jadranskog mora je devastirano ili oštećeno kroz isušivanje, turizam i urbanizaciju. U Panonskoj niziji je u poslednjih 150 godina isušeno 80% nekadašnjih vlažnih područja. Ranije su se vodene ptice na tim staništima mesecima odmarale pre dugog leta za Afriku. Vlažna staništa koja su opstala su izuzetno važna i ukoliko nisu uznenimiravana posećivaće ih velika jata ptica.

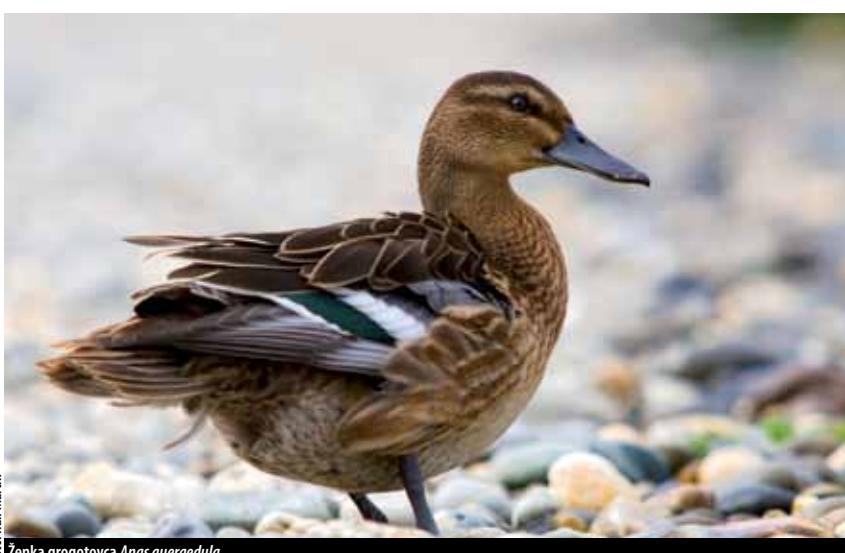

Foto: Rađi Martin

Ženka grogotovca *Anas querquedula*

Foto: Martin Schneider-Jacoby

Monitoring kaščara prstenovanih kolor prstenovima poboljšao je njihovu zaštitu na Jadranskom migratornom putu

Dobri i loši primeri

U Srbiji ima dobrih pojedinačnih primera zaštite staništa koja služe pticama za odmor, ali i puno tužnih primera. Posebnu pohvalu zасlužuje lovačko društvo iz Novog Bečeja. Njima je uspelo da za područje prastarog meandra Tise (Slano kopovo) obezbede zabranu lova i time sačuvaju globalno značajno odmaralište za ptice. Sa 500 žđralova *Grus grus*, koliko je tamo beleženo 1980-ih, broj je porastao na 15.000 do 20.000 jedinki. Za mnoge ptice selice je Ramsarsko područje Slano kopovo poslednje sigurno mesto za odmor u Evropi pre nego što stignu na Afrička zimovališta. Ostala područja se propisivanjem lovostaja moraju prilagoditi toj svrsi.

Sa druge strane, jedan od najtužnijih primera je poznato zimovalište „Labudovo okno“ na Dunavu kojim upravlja Javno preduzeće „Vojvodinašume“. Više desetina hiljada ptica je vezano za vodene površine na delu toka Dunava u južnom Banatu koji se ne ledi zimi. Tim više potpuno šokiraju slike koje su objavljene 2008. od strane produkcije Gold Audio Video d.o.o na DVD-u „Lov na guske i

patke“. Na benzinskim pumpama i supermarketima na Balkanu ovaj DVD se

Foto: Bruno Dittrich

prodaje da bi se animirali lokalni lovci i turisti iz Italije. U tom filmu se prikazuju neverovatne scene u kojima italijanski lovci usred zaštićenog prirodnog dobra bez ikakve selekcije pucaju na vodene ptice koje se tamo odmaraju. Na kraju lova se ponosno prikazuju ubijeni mali ronci *Mergus albellus* i patke dupljašice *Bucephala clangula*. Samo na tom DVD-u može se videti mnoštvo nelegalnih aktivnosti lovaca: korišćenje plastičnih patki za mamac, lov na plovnom putu Dunava i ubijanje više zaštićenih vrsta.

Baš u zemljama iz kojih dolaze ptice koje koriste jadranski migratori put dolazi do najvećih gubitaka u njihovim populacijama. U slučaju grogotovaca, u Nemačkoj i Estoniji je to između 20% i 29% u Litvaniji i Norveškoj 30–49%, a u Finskoj čak i 60%. Našu pomoć ne trebaju samo grogotovci i žđralovi koji preleću jadransku obalu na putu ka severoisto-

ku. Ražnjevi *Plegadis falcinellus* iz delte Dunava preleću preko Balkana ka niziji Nigera. Šiljkani iz delte Volge preleću jugoistočnu Evropu i Siciliju upućujući se prema zoni Sahela. Do 12.000 gakova *Nycticorax nycticorax*, 136.000 šiljkana, 15.000 patki njorki *Aythya nyroca*, 27.000 sprudnika ubojica *Philomachus pugnax* i 20.000 sprudnika migavaca provode zimu u niziji oko reke Niger. Eje močvarice *Circus aeruginosus* iz zapadne Ukrajine i Baltika preleću Jadran. Stvaranje sigurnih mesta za odmor za ove vrste je ključni zadatak zaštite prirode u nadolazećim godinama. Samo tada imaju globalno ugrožene vrste poput tankokljune carske šljuke *Numenius tenuirostris* i male lisaste guske *Anser erythropus* šansu za preživljavanje, a mnoge vrste šljukarica kao što

Foto: Martin Schneider-Jacoby

Foto: Martin Schneider-Jacoby

su muljača *Limosa limosa*, tankokljuni sprudnik *Tringa stagnatilis*, crni sprudnik *T. erythropus*, crvenonogi sprudnik *T. totanus* i mala carska šljuka *N. phaeopus* samo na taj način mogu da dobiju šansu da oporave svoje populacije.

Literatura

Schneider-Jacoby, M & Spangenberg, A. (2009): Bird Hunting at the Adriatic Flyway - An Assessment of the Bird Hunting in Albania, Bosnia-Herzegovina, Croatia, Montenegro, Slovenia and Serbia", March 2009. (<http://www.euronatur.org/Facts-and-Figures.936.0.html>)

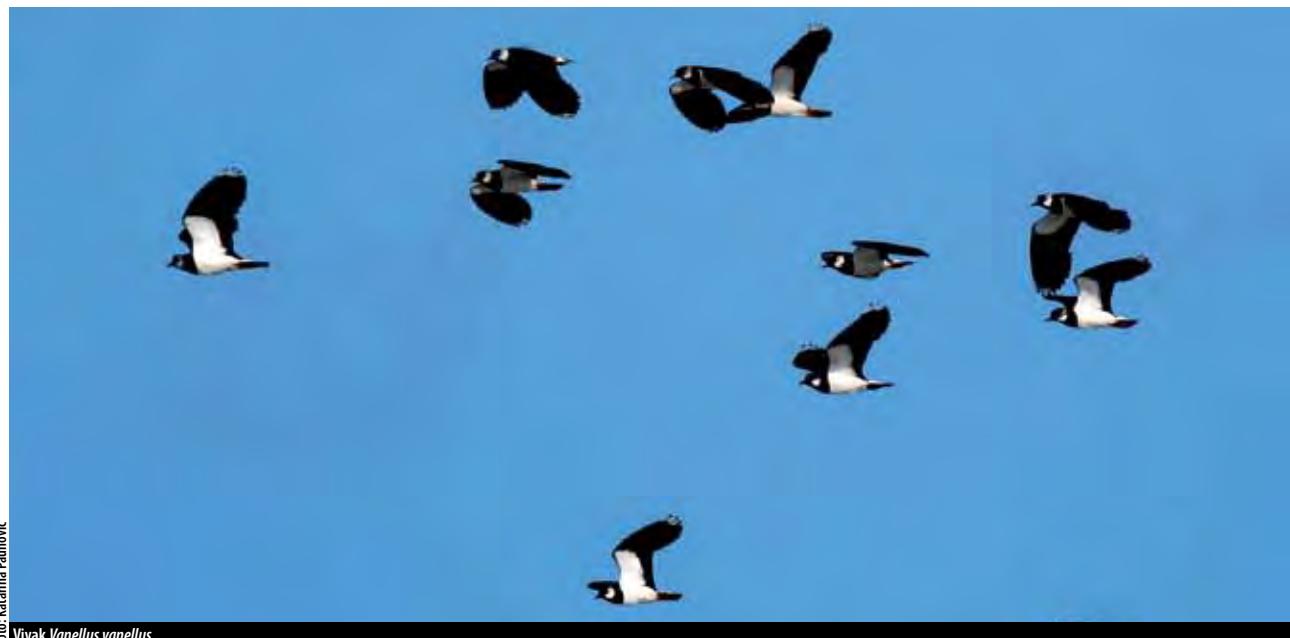
Zwarts, I., Bijlsma R.G., van der Kamp J. & Wymenga E. (2009): Living at the Edge. KNNV Publishing, Zeist, NL.

Martin Schneider-Jacoby

martin.schneider-jacoby@euronatur.org

Uz objavljanje Atlasa populacija šljukarica u Africi i zapadnoj Evroaziji Stanje šljukarica u Srbiji

Foto: Katarina Panović

Vivak *Vanellus vanellus*

Šljukarice Charadriiformes su po sve-mu raznovrsne ptice posebno prilagođene različitim vodenim staništima. Tu spadaju vivci, sprudnici, šljuke, sprutke, slepići, muljače, čurlikovci, carske šljuke, galebovi, čigre, pomornici i druge. U Srbiji se najznačajnija selidbena i gnezdilišna staništa za šljukarice nalaze u Vojvodini. Jedan deo tih područja je pod zaštitom, dok većina ima status IBA područja. Kao i u slučaju drugih IBA izvan EU, stanje u Srbiji je daleko od zadovoljavajućeg budući da se veći broj sada nalazi u privatnom vlasništvu (ribnjaci).

Budući da su ribnjaci u velikoj meri zamenili nekadašnja prirodna jezera u Vojvodini, šljukarice su primorane da ih koriste kao stanice za odmor i ishranu tokom seobe. Kako je na našim ribnjacima u značajnoj meri prisutan lov tokom cele jesenje seobe, vodene ptice se neretko proganjaju sa ribnjačkih jezera (vazdušni topovi, naoružana čuvarska služba) tokom cele godine, sve to one-mogućava da se ptice osećaju bezbedno za vreme boravka. Usled toga, često već nakon kraćeg vremena ili bez odmora napuštaju takav lokalitet. Ipak, usled pražnjenja ribnjaka (velike blatne površine) i dugih obala ribnjačkih jezera, u Srbiji su oni ipak od velike važnosti za šljukarice. Pored ribnjaka, od velikog značaja su i, kako za gnezđenje tako i seobu, taložnici farmi i jezera sa otpadnim vodama.

Svakako najveći značaj za seobu šljukarica imaju prirodna jezera i vlažna područja koja su se uglavnom zadržala još samo u Banatu. Tu je pre svega neophodno pomenuti plitka slana jezera Slano Kopovo, Rusandu i Okanj, ali i brojne vlažne livade i depresije ispunjene vodom tokom proleća. Jedno od nekada najznačajnijih vlažnih staništa za šljukarice, Perleska bara, koja je u sklopu rezervata „Stari Begej-Carska bara“, sada je tokom većeg dela godine suva i privlači znatno manji broj ptica u odnosu na pre nekoliko decenija. Jedina tankokljuna carska šluka *Numenius tenuirostris* koja je ikada u svetu prstenovana potiče sa Perleske bare, a tu je beležen i izuzetno redak crnokrili zijavac *Glareola nordmanni*. Usled izmenjenih hidroloških uslova i nivoa podzemnih voda, jezera Slano Kopovo i Okanj su poslednjih godina tokom većeg dela sezone u potpunosti suvi. Tako pod vodom ostaje još samo jezero Rusanda.

Upravo zbog toga, poslednjih nekoliko godina Rusanda postaje jedno od najznačajnijih selidbenih stanicu šljukarica u Srbiji sa preko 1.000 velikih carskih šluka *N. arquata*, 400 sabljarki *Recurvirostra avosetta*, 1.600 vivaka *Vanellus vanellus*, 400 malih carskih šluka *N. phaeopus*, 250 mrkih sprudnika *Tringa erythropus* i mnogih drugih. Problem je u činjenici da jezero još uvek nema nikavu zakonsku zaštitu, što se povremeno na njemu i dalje love ptice, kao i što kom-

pletno jezero može da se uništi/iskoristi bez ikakvih posledica.

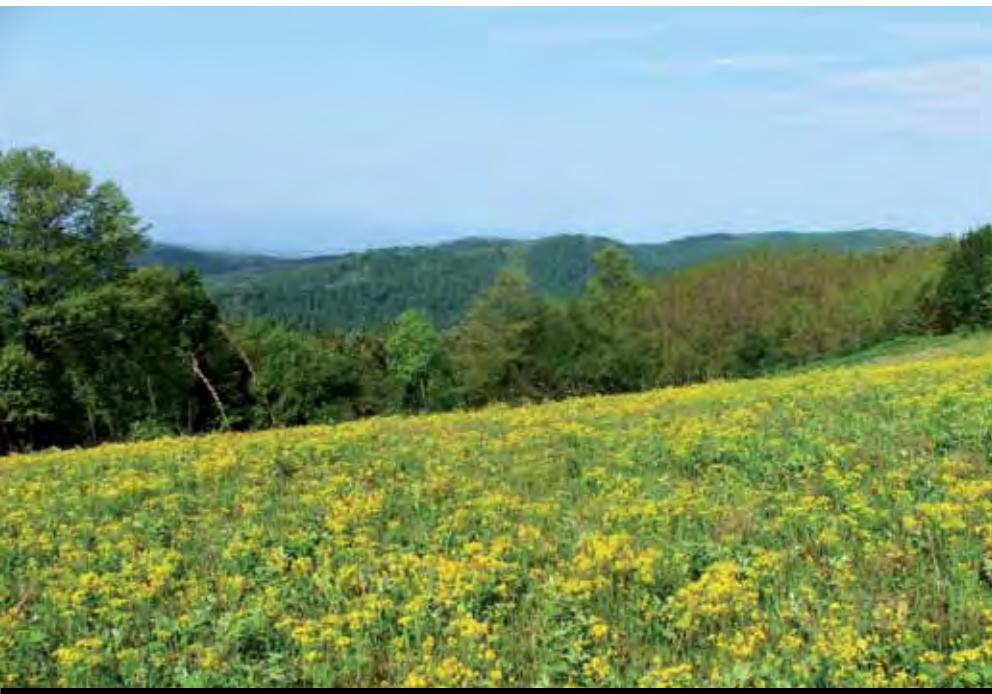
Zbog svega navedenog vrlo je lako zaključiti da su i u Srbiji poteškoće za šljukarice sve izraženije. Da bismo pokušali zaustaviti negativne trendove neophodno je učiniti nekoliko krupnih koraka. Prvo i najlakše je sastaviti listu najznačajnijih područja za šljukarice. Nakon toga sledi zaštita istih i započinjanje dugo-ročnog upravljanja tim područjima, kao i potpuna zabrana lova. Za sada možemo samo zaključiti da nažalost ne postoji ni jedan takav lokalitet u Srbiji.

Teritoriju Srbije još uvek značajno koriste za vreme seobe velika i mala carska šluka, vivak, sprudnik ubojica *Philomachus pugnax*, bekasina *Gallinago gallinago*, mrki sprudnik i crnotrba sprutka *Calidris alpina*, dok su neke vrste postale prava retkost. Od gnezdarica su svakako najznačajnije sabljarka, vlastelica *Himantopus himantopus*, crvenonogi sprudnik *Tringa totanus*, šumska šluka *Scopula rusticola*, vivak, polojka *Actitis hypoleucos*, žalar slepić *Charadrius dubius* dok su druge veoma retke, neredovne ili se uopšte više ne gnezde kod nas: morski žalar *Charadrius alexandrinus*, bekasina, čurlikovac *Burhinus oedicnemus*, muljača *Limos limosa*, planinski zujavac *Eudromias morinellus* i zijavac *Glareola pratincola*.

Marko Šćiban
sciban@eunet.rs

Cer

Na granici između visokih planina i nepreglednih ravnica

Cer

Foto: Slobodan Pušović

Kada pogledate sa Fruške gore ka jugu ili tokom putovanja iz Beograda ka zapadu, pogled će vam neminovno zapeti za usamljenu planinu koja se uzdiže sa oboda Panonske nizije. Svako će pomisliti da je znatno veća i gromadnija nego što to zaista jeste. Radi se o masivu Cera dugom 15 km, planini na krajnjem zapadu Srbije omeđenoj Drinom sa zapada, ravnom Mačvom sa severa i šumovitim Iverkom i dolinom Jadrana sa jugozapada. Najviši vrhovi ove ostrvske planine su Cer (687 m) i Kumovac (593 m), a susednog Iverka Debeli rt (426 m) i Brnjačke barice (335 m). Ceru je lako prići sa više strana. Od Šapca je udaljen 30 km, a od Novog Sada i Beograda oko 100 km.

Dugo je Cer, iako otvoren i svima na oku, bio zaobilazeš od strane istraživača ptica. Valjda su mislili da će ga obraditi onako usput dok budu putovali ka nekim većim i „primamljivijim“ planinskim destinacijama Dinarida. Prve priče o značaju Cera za prirodnu baštinu Srbije i posebno zaštitu ptica grabiljivica pročule su se krajem 1970-ih i početkom 1980-ih kada su sa njega počeli stizati izveštaji o prisustvu krstaša *Aquila heliaca* i orla kliktića *Aquila pomarina*, ali i drugih zanimljivih ptica. Malo po malo, znanja o pticama su se gomilala čime su se stekli uslovi za vrednovanje

ovog područja. Međunarodna verifikacija značaja Cera (i Iverka) za faunu ptica stigla je 2000. godine kada je proglašen za IBA područje u Evropi, što je potvrđeno i 2009. kada je IBA Cer (RS024IBA) omeđen na 19.024 ha. I pored svojih nesumnjivih prirodnih vrednosti, područje Cera i Iverka do sada nije zakonski zaštićeno. Ipak, u toku je procenjivanje u cilju celovite zaštite šireg prostora.

Istorijski

Cer osim bogate prirodne baštine ima izuzetnu istoriju. Za njega je vezana legenda o caru Trojanu, demonu mitološki povezanom sa rimskim imperatorom Trajanom, kao i njegovim kćerima, Kosani, Koviljki, Vidi i Soki, po kojima su pojedina mesta u severozapadnoj Srbiji dobila imena: Sokograd, Koviljača, Vidin grad, Kosanin grad. Trojan je imao i petu kćer, ali ime joj nije zapamćeno. Ostaci rimskog utvrđenja iz kraja 2. veka, takozvanog Trojanovog grada i danas stoje na grebenu Cera prkoseći vremenu, a prvobitna namena mu je bila da spreči upade varvarskih plemena sa severa. U slovenskoj mitologiji car Trojan je prikazan kao biće sa tri glave i kozjim usima, koje se plaši sunca i kreće se samo noću. Verovalo se da dan provodi visoko na planini među

tamnim zidinama, a noću obilazi svoje dragane. Duhovnost je na Ceru iznedrila četiri značajna manastira: Radovašnica, Čokešina, Petkovica i Krivaja. Iz tih krajeva potiče i Miloš Obilić, a smatra se da je on sagradio manastirsку crkvu posvećenu rođenju Presvete Bogorodice u Čokešini. Na ovoj planini se odigrala slavna Cerska bitka na početku Prvog svetskog rata. Započela je noću, 15. na 16. avgust 1914, nakon što su austrougarski vojnici prešli Drinu i besnela je planinom narednih pet dana, sve dok u nezadrživom jurišu srpska vojska nije isterala Austrougare preko Drine i Save. Bila je to prva velika saveznička pobeda u ratu.

Gotovo čitav vek nakon toga priroda Cera i raznolikost predela i staništa ostala je prilično nenarušena, a migracije seoskog stanovništva sa padina planine u ravničarske gradove dovele je do povećanja šumovitosti i smanjenja površina pod livadama, pašnjacima, njivama, vinogradima i voćnjacima. Gotovo da se više na planini ne mogu videti stada krava i ovaca, niti razdražana igra čobančića. Mir se donekle vratio u staništa ptica, koji sada remete samo šumski radnici i lovci, kao i vikendaši i retki

Foto: Milojo Vučanović

planinari. Danas je Cer većim delom pod šumama različitih vrsta hrasta (cer, medunac, kitnjak), bukve, lipe i graba, sa primesama jasena, javora i bresta. U novije vreme podignuto je dosta zasada četinara na nekadašnjim goletima i pašnjacima, posebno na grebenu planine između glavnog vrha i Kumovca, kao i na goletima južnih padina ka selu Milina. Na nižim nadmorskim visinama uz raštrkana naselja prisutne su mozaično raspoređene poljoprivredne površine (njive, voćnjaci, vinogradi, malinjaci i kupinjaci, livade košenice, pašnjaci, bašte).

Foto: Nadej Szymanski

Međunarodno značajno područje za ptice

Područje Cera i Iverka značajno je pre svega za gnezđenje šumskih ptica, a do sada je zabeleženo oko 130 vrsta. Tri vrste ptica čine područje međunarodno značajnim, a to su čuk *Otus scops*, zelena žuna *Picus viridis* i srednji detlić *Dendrocopos medius*. U broju gnezdarica učešće pevačica je oko 75%. Na žalost, krstaš i orao kliktas, koji su se nekada gnezdili u zoni Trojanovog grada i Šarene bukve, nestali su u zadnjoj deceniji 20. veka, iako se orao kliktas i daže povremeno viđa na seobi. Značajno je zadnjih godina povećana brojnost osičara *Pernis apivorus*, koji je zauzeo gotovo sve raspoložive pozicije za gnezđenje po grebenu i padinama Cera, polako se po gustini približavajući čak i najbrojnijoj grabljivici, mišaru *Buteo buteo*. Nad cerskim visovima se sve češće može videti silueta belorepna *Haliaeetus albicilla* koji u potrazi za hrana dolazi sa obližnje Drine, a povremeno plavetnilo neba zaparaju i krila zmijara *Circaetus gallicus*. Preko planinskih prevoja redovno na seobi preleću eje livadarke *Circus pygargus* i sive vetruške *Falco vespertinus*, a takođe i pčelarice *Merops apiaster*.

Posebnu zanimljivost na Ceru predstavlja gnezđenje šumske šljuke *Scolopax rusticola*. Ova planina je za sada jedino područje u severozapadnoj Srbiji sa utvrđenim redovnim svadbenim letovima mužjaka u proleće. Od sredine marta do druge polovine aprila moguće je u šumovitim udolinama potoka Bela reka i Miloševica, kao i njihovim kosama, videti mužjake šljuka, kako usporenim lelujavim letom uokviruju večernji sutan, prigušeno dozivajući skrivenе ženke, „kvorkanjem i piskanjem“. Ova tajanstvena ptica se međutim već krajem aprila sasvim povlači u tajanstveni život i gotovo ju je nemoguće videti sve do sledećeg proleća i novog ljubavnog zanosa.

Cer ima nekoliko većih potoka koji se slivaju pre svega niz severne i južne padine i sakupljaju vode sa brojnih padina i jaruga. Na Beloj reci kod Blažišta, uzvodno od istoimenog sela, nagnezdila se potočna pliska *Motacilla cinerea*. To je verovatno par ove brdsko-planinske vrste, koji se u zapadnoj Srbiji najviše primakao Panonskoj niziji. Na ovom potoku, koji meštani ipak prozvase rekom da mu daju na značaju, nema vodenkosa, ali zato povremeno može da se uoči crna roda *Ciconia nigra* kako gacajući po malim virovima sakuplja hrani. Možda se ona pojedinih godina i gnezdi u starim

u ovom delu Srbije. U podnožju Cera, severno i zapadno, ali i južno prema Iverku, mogu se naći po naseljima i dalekovodima gnezda raštrkanih parova bele rode *Ciconia ciconia*. Tokom prve decenije 21. veka, zabeleženo je osam parova ove, za Mačvu i Pocerinu, retke ptice.

Zbog prostranih šuma, brojnih naselja i otvorenih terena po obodu planine Cer naseljava više vrsta sova. Najrasprostranjenija je šumska sova *Strix aluco* koja zauzima sve tipove šuma, ali redovno gnezda pravi i u vikend zonama, pa čak i rubovima naselja. Tu joj se pridružuje utina *Asio otus*, kao i čuk *Otus scops* koji rado zauzima stare voćnjake i gajeve. U naseljima po starim građevinama i crkvenim tornjevima dom nalazi kukuvija *Tyto alba*, ali je od nje tu još brojnija kukumavka *Athene noctua* koja za mesto gnezđenja često bira skrovita mesta štala, magaza i čardaka.

Sve u svemu, Cer zbog posmatranja ptica vredi pohoditi, propešaćiti, zavlačiti se u njegove senovite gudure i šumovite uvale. Uz nesporno uživanje u pejsažima i širokim vidicima sa grebena, otkrivanje novih vrsta i parova retkih ptica zasigurno će pomoći da se ova planina još više ceni i što pre na odgovarajući način zaštiti. Možda

Foto: Nadej Szymanski

šumama, očuvanim u zaklonjenim uvalama ispod grebena. Te šumovite uvale su dom i crne žune *Dryocopus martius*, retke ptice ovih krajeva. Do sada je zabeleženo sedam lokacija na planini sa njihovim prisustvom. Znatno je ređa siva žuna *Picus canus*, koja se može videti samo uz mnogo pređenih kilometara i puno umeća i sreće. Isto važi ako želite da uočite retkog šumskog zviždka *Phylloscopus sibilatrix*, koji se sreće na svega nekoliko planinskih kosa gde se sa ekspozicijom smenjuju šume kitnjaka i lipe, sa grabom i bukvom.

Onima koji nemaju strpljivosti da po prostranim šumama traže sitne ptice po krošnjama drveća preporučuje se obilazak preglednijih i dostupnijih voćnjaka, livada i poluzaraslih pašnjaka, posebno u zoni Radovašnice i između Cera i Iverka gde su brojni parovi rusog svračka *Lanius collurio*, šumske ševe *Lullula arborea*, crnoglave travarke *Saxicola torquata*, strnadice žutovoljke *Emberiza citrinella*, itd. Posebno je zadovoljstvo pronaći u ovim staništima brojne parove crnogrlje strnadice *Emberiza cirlus* i nešto ređe vinogradске strnadice *E. hortulana*, a tu je naravno i njihova rođaka velika strnadica *Miliaria calanda*. Iz šuma na okoline progale i livade izleće povremeno retki drozd imelaš *Turdus viscivorus*, kome je Cer severna granica redovnog gnezđenja

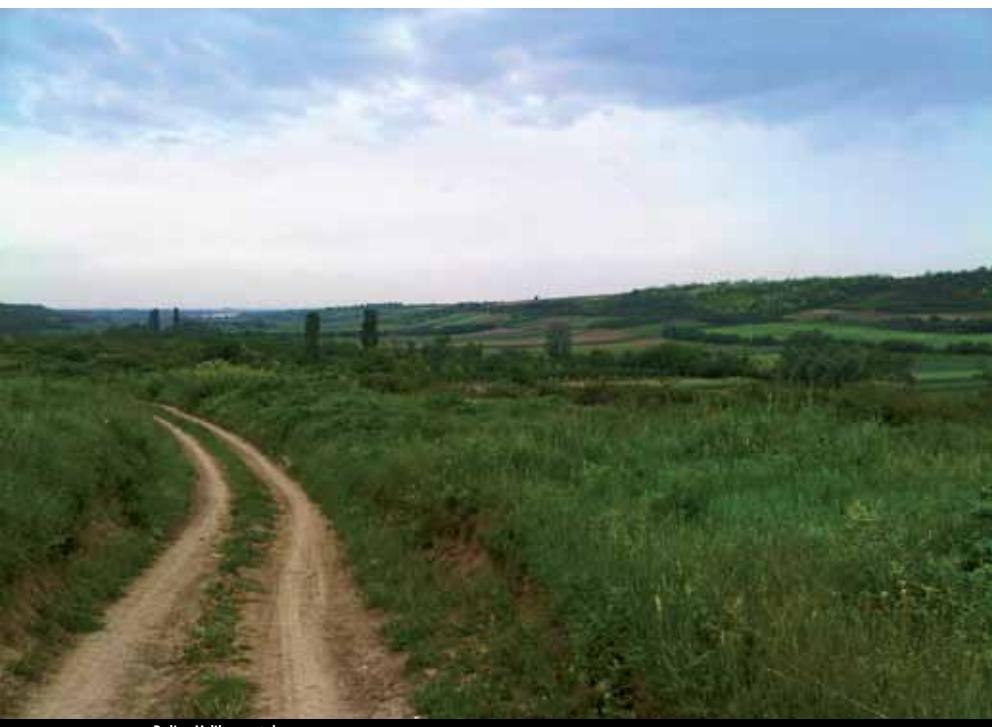
Foto: Predrag Kostić

če to uvesti i preko potrebne aktivne mere zaštite ptica i njihovih staništa. One podrazumevaju očuvanje gnezdlista i hranilišta retkih grabljivica, postavljanje duplji za sove i ptice pevačice u podmlađenim šumama, unapređenje stanja starih sastojina, prevođenje degradiranih panjača u visoke šume, revitalizaciju preostalih livada i pašnjaka i očuvanje goleti, oživljavanje zamalog stočarstva, unapređenje čuvarske službe, razvoj programa ekološke edukacije i rekreacije. Do tih boljih dana, pticama Cera i Iverka ostaje uglavnom da se same snađu.

Slobodan i Aleksa Puzović
spuzovic@sbb.rs

Dolina Velikog potoka i Pavlovačko jezero

Jedna od fantastičnih stepskih dolina podno Fruške gore

Dolina Velikog potoka

Foto: Peter Zomer

Neposredno južno od Vrdnika leži dolina koju sam posećivao redovno tokom prethodnih 12 godina. Pošto je blizu kuće u kojoj žive moji rođaci, potrebna mi je samo kratka vožnja biciklom da uđem u nju i uživam u njenoj lepoti. O mnogim posetama dolini još uvek imam pisane beleške kada su u pitanju zabeležene ptice, koje ipak nisu skupljane na sistematski način, pa se ove impresije mogu koristiti samo kao ilustracija ovdašnjeg bogatog sveta ptica.

Opis doline

Da budem iskren, nisam do nedavno ni znao kako se dolina zove i ne mogu da je pronađem na mapi. Okružena je sa tri padine. Na severnoj je put koji vodi od Vrdnika prema Rivici. Istočna padina je veoma strma i na njoj se nalazi početak puta od Vrdnika ka Rumi od koga skreće put Vrdnik – Rivica. Reč je o novom putu koji se nije ovde nalazio na početku mojih poseta. Istočna padina nastavlja se oko 3 km u pravcu juga i tamo sustiče obalu Pavlovačkog jezera. Zapadna padina je manje strma i završava se u poljoprivrednom zemljištu u okolini sela Jazak. Od zapada, dolina se može videti i u

nju ući letnjim putem na kome se nekada nalazila pruga koja je išla od Vrdnika ka Pavlovcu i dalje prema Rumi. Danas ona ne postoji.

Dolina je poprilično uska: oko 400 m od Vrdnika u nju ulazi Veliki potok koji se kasnije uliva u severnu, zamočvarenu obalu jezera. Dolinu koriste uglavnom poljoprivrednici koji tu imaju svoje parcele. Letnji putevi koje oni koriste obično podrazumevaju i redove zove *Sambucus nigra* i drvorede bagrema *Robinia pseudoacacia*, a na pojedinim mestima ostali su salaši okruženi orasima *Juglans nigra*. Veća stabla vodoljubivih vrsta, kao što su topole i vrbe, natkrivaju sam potok.

Potok je, nažalost, veoma zagađen, verovatno zbog činjenice da je izvor blizu samog centra Vrdnika. Takođe, tokom godina broj pecaroša se na Pavlovačkom jezeru značajno povećao, što može negativno da utiče na njegov severni deo, najvredniji za prirodu i ptice. Konačno, u najsevernijem delu doline nalazi se fabrika cipela.

Ptice

Počeću sa vrstama koje se u dolini pojavljuju najčešće i koje su najbrojnije: crnoglava grmuša *Sylvia atricapilla*, obična

grmuša *S. communis*, vinogradska strnadica *Emberiza hortulana*, velika strnadica *Miliaria calandra*, poljska ševa *Alauda arvensis* i mali slavuj *Luscinia megarhynchos*. Tu su i nešto malobrojniji ali ipak česti rusi svračak *Lanius collurio*, vuga *Oriolus oriolus* i obični kos *Turdus merula*.

Tokom svojih poseta nikada nisam promašio susrete sa mišarom *Buteo buteo* i oglašavanjem prepelica *Coturnix coturnix*. Povremeno sam slušao glas pupavca *Upupa epops*, posebno u žbunastom, zapadnom delu. Kukavice *Cuculus canorus* takođe su uvek tu i ispunjavaju vazduh svojim glasanjem. Redovne, ali nešto ređe vrste su i grlica *Streptopelia turtur*, bela pliska *Motacilla alba*, drozd pevač *Turdus philomelos*, žuti voljić *Hippolais icterina*, konopljarka *Carduelis cannabina* i zeba *Fringilla coelebs*. Tokom 2009. sam na četiri različita mesta posmatrao stepске trepteljke *Anthus campestris* u blizini obradivih polja kod Jaska, a ovu vrstu

Foto: Katarina Paunović

Eja močvarica *Circus aeruginosus*

sam viđao i u nekoliko susednih dolina fruškogorskih potoka tokom 2008.

Pavlovačko jezero zaslужuje posebnu pažnju. Od kad sam ga prvi put posetio, ostao sam iznenađen bogatstvom živog sveta, posebno kada su u pitanju vodene ptice. Od 1998. do 2002. intenzitet poseta ribolovaca bio je još uvek nizak a ceo voden objekt nije bio hidroteh-

Ćubasti gnjurac *Podiceps cristatus*

Foto: Katarina Paunović

nički regulisan. Kao rezultat toga, obale na severnoj strani bile su pune blatnih poloja i veoma privlačne za šljukarice. U julu 2002. zabeležio sam deset vrsta, uključujući sprudnika migavca *Tringa glareola*, sprudnika pijukavca *T. ochropus*, krivokljunog sprudnika *T. nebularia*, crnog sprudnika *T. erythropus* i vlastelicu *Himantopus himantopus*. U okolini se državalo nekoliko žalara slepića *Charadrius dubius*, kao i običnih muljača *Limos limosa*. Takođe, viđao sam i ređe vrste kao što je seda sprutka *Calidris temminckii* i tankokljuni sprudnik *T. stagnatilis*. Posle ove posete na jezeru nikada nisam viđao više šljukarice pošto vodostaj više nije bio tako nizak. Vredno je pomenuti i

Foto: Katarina Paunović

Velika strnadica *Miliaria calandra*

maj 2007. kada je zabeležena čak i mala gnezdeća kolonija sabljarki *Recurvirostra avosetta* na malom muljevitom prostoru, mada je, nažalost, gnežđenje kasnije prekinuto, možda zbog kombinacije uznemiravanja koje su izazvali posetioci i podizanja vodostaja. Tokom te posete zabeležio sam i riđu sprutku *C. ferruginea*. Na suprotnoj, južnoj strani akumulacije nalazi se brana oko koje sam nekoliko puta tokom cele godine viđao polojke *Actitis hypoleucos*.

U zamočvarenim delovima jezera po-krivenim trskom tokom prethodnih poseta registrovao sam velikog trstenjaka *Acrocephalus arundinaceus* i barsku strnadicu *Emberiza schoeniclus*. Žute pliske *Motacilla flava* su takođe često prisutne. Osim ovih pevačica, skoro uvek sam viđao eju močvaricu *Circus aeruginosus* koja je lovila iznad trščaka. Prisutno je bilo i nekoliko vrsta čaplji: siva *Ardea cinerea*, velika bela *Casmerodius albus*, mala bela *Egretta garzetta* i

mom kretanju kroz dolinu. U središnjim delovima doline često sam viđao i slušao crnogrlu strnadicu *E. crlus*, ali nikad više od jednog mužjaka.

Otkriće koje svakako spada u vredne pomene i koje je do sada više puta bilo vrednovano od strane ornitologa u Srbiji je i nalaz crnoglave strnadice *E. melanocephala*, koju sam prvi put video 2005, a posle toga prilikom svakog mog terena i u sve većem broju. Na toploj severnoistočnoj

Žalar slepić *Charadrius dubius*

Foto: Božidar Grgić

gak *Nycticorax nycticorax*. U maju 2007. sam čak čuo i bubnjanje vodenog bika *Botaurus stellaris* na ušcu Velikog potoka.

Na samoj vodi svake godine posmatrao sam različite vrste patača i gnjuraca. Osim stalnog prisustva ćubastog gnjurca *Podiceps cristatus*, tokom pojedinih tere na posmatrao sam i grogotovce *Anas querquedula*, riđoglavе patke *Aythya ferina* i patke njorke *A. nyroca*, kao i crnovrati gnjurac *P. nigricollis* i mali gnjurac *Tachybaptus ruficollis*.

Iznad jezera česte su velike grupe galebova i čigri tokom migracije, posebno belobrkih čigri *Chlidonias hybridus* i običnih čigri *Sterna hirundo*, običnih galebova *Larus ridibundus*, a posmatrao sam i crnoglavog galeba *L. melanocephalus*.

Blizu skloništa pecaroškog kluba nalazi se kolonija bregunica *Riparia riparia* u obali. Ponekad sam posmatrao i vodomara *Alcedo atthis*.

Retkosti

Jako dobro se sećam da sam 1998. na jezeru video jato od osam ražnjeva *Plegadis falcinellus*. Leteli su jedan iza drugog, slećući na obalu. To je bio jedan od mojih prvih utisaka kada sam, iznenaden, shvatio da je jezero prirodna barijera

padini doline, neposredno pored puta od Vrdnika do Rume nalaze se do tri teritorije.

Takođe, ne mogu da zaboravim ni neverovatna ranogutarnja posmatranja krstaša *Aquila heliaca* iznad Jaska. Konačno, ne mogu da preskočim da sam jednom, u maju 2005. posmatrao i crnu rodu *Ciconia nigra* i crnu lunju *Milvus migrans* koje su preletale visoko u pravcu severa.

Nije mi, kao strastvenom uživaocu u prirodi Fruške gore, posle godina iskustava sa dolinom Velikog potoka, bilo teško da zaključim: sve doline fruškogorskih potoka i akumulacije moraju da budu doстојno ornitološki vrednovane i svakako zaštićene od uništavanja.

Peter Zomer

peterzomer@versatel.nl

Drozd pevač *Turdus philomelos*

Fotoreportaža: veliki svračak

Mali predator na delu

Bio je to jedan od onih groznih, oblačnih i potpuno sivih februarskih dana kada je najbolje ostati u kući i prelistavati literaturu ili konačno srediti nagomilanu arhivu. Ali je to bio istovremeno i dugo očekivani sloboden dan odavno predviđen za fotografisanje i ptičarenje, tako da me ništa nije moglo odvratiti od već isplanirane šetnje u prirodi. Tek da me želja mine, odlučio sam se za kraći obilazak terena između Opova i Barande. Razdaljina: 3 km u jednom pravcu a ponudi: slatina, mrvaja, šumarak i pašnjak, i naravno, nepregledne oranice pod kasnim zimskim snegom.

Jato čubastih ševa *Galerida cristata* na kolovozu lokalnog puta, poljska eja *Circus cyaneus* u nadletanju iznad pašnjaka, mišar *Buteo buteo* na vrhu bande-re, nekoliko strnadica žutovoljki *Emberiza citrinella* i par drozdova borovnjaka *Turdus pilaris*, baš i nisu neki rezultat, ali dovoljno da se napune baterije do narednog izlaska na teren. I kako to već obično

bude, kada se najmanje nadate izvučete bingo. Pred sam ulaz u Opovo, na isturenoj grani stabla namestio se veliki svračak *Lanius excubitor*. Previše daleko za moj skromni objektiv čija žižna daljina ne prelazi 300 mm bio sam primoran da mu se još malo približim. I onda, korak - dva napred, pa stanem. Napravim snimak, pa opet ponovim postupak. Međutim, iz prethodnog iskustva znao sam da će baš u trenutku kada mi bude u pravoj poziciji odleteti pedesetak metara dalje i tako me „voziti“ dok ne odustanem. Bez obzira na to nastavio sam da se približavam, ali na moje veliko zaprepašće, svračak je još uvek bio na istom mestu. Sad već na pristojnoj udaljenosti sa koje se moglo snimati, i sam iznenaden, počeo sam rafalno da slikam i usput da manuelno podešavam blendu kako bih ublažio jaku svetlosnu kontru. Svračak je mirno pozirao, tek poneki put nezainteresovan okrenuvši glavu u mom pragu. A onda, bez ikakve najave, okrenuo se vertikalno, glavom

prema tlu, propao kroz vazduh i nestao u snegu. Posle nekoliko sekundi, izronio je sa voluharicom u kljunu. Na trenutak potpuno zbumjen samo sam posmatrao da bi se ubrzno prenuo i nastavio da slikam (naravno, sa neodgovarajućim otvorom blende). Ali, mali predator više nije samo stajao i pozirao. Prvo je ušao u obližnju vruzinu a zatim se popeo u gusto isprepletanu krošnju stabla. Krenuo sam za njim i po prvi put video (a da nisu u pitanju ilustracije iz priručnika i vodiča) kako pleni kači na grančicu i započinje gozbu. Da li sam ga svojim približavanjem i škljocanjem previše uznemirio, tek moj mali prijatelj se unervozio a zatim ostavio svoju lovinu da visi i preleteo na drugo stablo. Shvatio sam da sam definitivno preterao, pa sam spustio fotoaparat, mahnuo nogama gladnom domaćinu i sa šeretskim osmehom se udaljio.

Čedomir Vučković
wolfson@sezampro.rs

Radionica o zaštiti sive vetruške

Sa radionice

Foto: Atila Agošton

Siva vetruška privukla je pažnju ornitološke javnosti u drugoj polovini 20. veka kada je primećeno veliko opadanje brojnosti evropskih populacija ove male grabljivice. Do tada, ona je bila redovna i prilično česta gnezdarica srednje i istočne Evrope, dok se u zapadnoj Evropi gnezdiла povremeno. Ona sama nikada nije bila predmet proganjanja, kao većina naših grabljivica, jer hrani se insektima i glodari- ma. Tokom 1990-ih populacija je posebno naglo slabila, a u tom periodu bilo je zapaženo snažno napuštanje prostranih područja na kojima se nekada gnezdila. U to vreme, ova vrsta je nestala kao gnezdarica iz dela Srbije južno od Save i Dunava.

Sadašnjost

Od 9. do 12. septembra 2009. u Sarvašu (Mađarska) održana je međunarodna radionica na temu izrade Evropskog

akcionog plana za zaštitu sive vetruške. Stručnjaci za ovu vrstu iz zemalja u kojima se gnezdi prikazali su stanje populacije i zapažene trendove u svojim zemljama. Najviše reči bilo je o razlozima povlačenja sa starih gnezdilišnih terena i o mogućnostima zaštite jačanja populacija. Kao najznačajni uzroci nestajanja navedeni su: preterano korišćenje pesticida, uzoravanje pašnjaka, seča šumaraka, smanjenje broja gačaca i manje poznati činoci ugrožavanja tokom seobe i zimovanja u Africi. Kad bi se moglo povoljno uticati na navedene uzročnike nestajanja, vrsta bi se oporavila - bio je zaključak radionice.

Stanje u Evropi

U zapadnoj Evropi siva vetruška održala se kao retka i povremena gnezdarica. U Austriji i u Francuskoj gnezdi se retko i neredovno, dok u Italiji živi mala ali ustaljena populacija, koja se možda i povećava. U toj zemlji siva vetruška se počela gnezdit tek 1995, a danas se oko 70 parova većinom gnezdi u provinciji Parma. Iz Hrvatske, Nemačke, Češke, verovatno i iz Slovačke gotovo je isčezla kao gnezdarica. Ne gnezdi se svake godine ni u Finskoj, Litvaniji, Moldaviji. Retka je u Belorusiji, Gruziji i u Bugarskoj.

U Mađarskoj populacija je ojačala zahvajući LIFE projektu zaštite ove vrste koji je upravo ušao u poslednje faze reali-

zacije, a sprovelo ga Mađarsko društvo za zaštitu ptica i prirode (MME Birdlife Hungary). Procene iz Ukrajine takođe govore o smanjenju brojnosti i fragmentaciji areala. Trenutno se u ovoj zemlji gnezdi oko 2700 pari, što je opadanje za 23% u odnosu na stanje 2000. godine. U Rumuniji, usprkos velikim naporima uloženim u okviru međunarodnog LIFE projekta, brojnost i dalje opada. Evropski deo Rusije verovatno ima 20000-30000 parova. Interesantno je da je moguća greška za procenu ruske populacije veća nego ceo evropski deo populacije.

Stanje u Srbiji

Brojnost gnezdećih parova sivih vetruški u Srbiji opada od kraja sedamdesetih godina prošlog veka. Zapaža se i fluktuacija iz godine u godinu, što je posledica toga da se naše sive vetruške nalaze na jugozapadnoj granici rasprostranjenosti ove vrste i da pripadaju graničnom delu populacije koje najosetljivije reaguje na globalne promene. Tokom 2009. u našoj zemlji gnezdilo se oko 150 pari sivih vetruški na oko 20 lokaliteta, i to isključivo u Bačkoj i Banatu. Najveća pronađena kolonija je brojala 22-25 pari. Svega 20% populacije gnezdi se na zaštićenim ili IBA područjima, a oko 80% parova u kolonijama gačaca.

Atila Agošton

atiagoston@gmail.com

Mreža „Natura 2000 - Resursni centar Srbije“

Mreža Natura 2000 je veliki međunarodni pokušaj zemalja članice Evropske Unije da zaštite prirodnu baštinu evropskog kontinenta koja je kroz istoriju čovečanstva u velikoj meri izmenjena, degradirana, fragmentisana i u opasnosti od nestajanja. Mreža Natura 2000 nema za cilj stvaranje novih strogo zaštićenih i srazmerno izdvojenih područja na kojima su prirodna staništa Evrope u potpunosti oslobođena uticaja čoveka, već pokušava da uskladi zaštitu prirode sa razvojem ljudske zajednice. Dosledno sproveđenje nominovanih staništa za područja

Natura 2000 predstavlja jedan od nezaobilaznih kriterijuma koje svaka zemlja mora da ispuni prilikom ulaska u EU. U procesu nastajanja mreže Natura 2000 u zemljama EU učestvuju stručne i naučne institucije, nezavisni eksperti, ali i nevladine organizacije. Uloge NVO u sprovodenju programa Natura 2000 veoma su različite i kreću se od prikupljanja podataka o prirodnim vrednostima i praćenja stanja ekosistema, preko upravljanja područjima i učešća u dijalogu zainteresovanih strana do promovisanja i popularizacije zaštite prirode u Natura 2000 područjima.

U poslednjih nekoliko godina u Srbiji se pojačava proces popisivanja značajnih staništa i prirodnih dobara. Jedan od razloga je i priprema za izvršenje odredbi EU na zaštićenim staništima (budućim Natura 2000 područjima) Srbije. Pod pokroviteljstvom WWF-a i u organizaciji Mladih istraživača Srbije, u 2009. započeto je obrazovanje mreže NVO zainteresovanih za učešće u procesu izvršenje Natura 2000 u Srbiji. NIDS "Josif Pančić", DZPPV i LOA našle su svoje место među oko 40 organizacija koje su učestvovali u radu mreže Natura 2000 - Resursni centar Srbije u 2009.

Prvi sastanak Mreže održan je 30. 4. 2009. u Beogradu sa ciljem upoznavanja članova više NVO sa programima mreže Natura 2000. Ovom prilikom istaknut je značaj „ekspertske“ organizacija koje bi mogle da učestvuju u prikupljanju podataka o biljnem i životinjskom svetu mogućih Natura 2000 područja, kao i u kasnijem praćenju stanja na njima.

U periodu od 24. do 28. maja 2009. na Fruškoj Gori održan je trening o razvijanju i menadžmentu ekoloških projekata. Mladi istraživači Srbije ovom prilikom su okupili dvadesetak predstavnika NVO iz Srbije i Crne Gore, a trening je razvijen od strane Mediteranskog programa WWF-a.

Na sastanku mreže koji je održan 17. 6. 2009. izvršena je analiza nedostataka u kapacitetima NVO za sprovođenje procesa Natura 2000 (nedostatak stručnjaka, teška dostupnost fondova EU, nedostatak saradnje sa nadležnim državnim institucijama i dr.). Na ovom sastanku su obrazovane i radne grupe, među kojima je i grupa za istraživanje i monitoring (u koju su svrstane i ornitološke organizacije). Na sastanku je svoju strategiju za izvršenje programa Natura 2000 predstavilo i Ministarstvo zaštite životne sredine i prostornog planiranja Srbije.

Poslednja aktivnost Mreže u 2009. bio je trening „ABC o EU i Natura 2000“ organizovan na Fruškoj gori, od 8. do 11. 11. 2009. Za tri radna dana treninga predavanjima su pokrivene sve oblasti od

presudnog značaja za proces izvršenja mreže Natura 2000: zakoni EU iz oblasti zaštite prirode i njihova primena u Srbiji, direktive o pticama i staništima, uloga NVO u procesu izvršenja Natura 2000 i finansiranje NVO učesnika prilikom sprovođenja programa. Na kraju treninga održan je sastanak mreže i sastanak radnih grupa. Na sastanku radne grupe za istraživanje i monitoring (kojoj pripadaju i ornitološka udruženja) usvojena je strategija o udruženom delovanju, pri čemu je istaknut značaj saradnje sa stručnim i naučnim institucijama iz države.

Učešće članova ornitoloških društava u aktivnostima mreže „Natura 2000 Resursni centar Srbije“ može imati izuzetno veliki značaj za zaštitu ptica u Srbiji. Ornitolazi u Srbiji bi trebalo da učine sve da iskoriste ovaj međunarodni instrument koji poslednjih godina daje odlične rezultate u borbi za unapređenja istraživanja i zaštite ptica i njihovih staništa.

Dimitrije Radišić
aythyista@yahoo.com

Prijatelji naših bašta

Foto: Janko Milinski

Izrada hranilica

Krajem novembra i početkom decembra 2009. članovi Društva ljubitelja prirode „Falco“ sa osnovcima škole „Kokai Imre“ iz Temerina napravili su 50 hranilica za ptice u okviru projekta „Ptice, prijatelji moje bašte“. Hranilice su pravljene od bovine, nakon sastavljanja premezane su sadolinom, a krovni deo prekriven je tegolom radi bolje zaštite i dužeg trajanja.

Radovi su se odvijali u tehničkoj radionici škole, sa kojom Društvo ima veoma dobru saradnju. Postolje hranilice napravljeno je od čelične cevi, sa metalnom pločom na vrhu na koju je postavljena hranilica.

Cilj ovog projekta jeste uključivanje stanovništva u aktivnu zaštitu ptica, pa su tako hranilice besplatno deljene za-

interesovanim stanovnicima Temerina (kod nekih su članovi Društva pomogli i u postavljanju). Pored hranilica u okviru ovog projekta štampane su i dvojezične brošure sa potrebnim informacijama o hrانjenju ptica i o vrstama koje najčešće dolaze na hranilicu. Napravljene su i dvojezične metalne table sa nazivom projekta, slikom plave senice i logom sponzora projekta i Društva. Sve to su svi zainteresovani dobili zajedno sa hranilicom. Pored toga, dobili su i po 5 kg suncokreta kojim su mogli odmah da počnu hrانjenje. Metalnu tablu sa nazivom projekta neki su postavili na krov hranilice, a neki na stub ograde ili iznutra na kapiju. Projekat je bio veoma uspešan, što potvrđuje i činjenica da su hranilice podeljene za nekoliko dana, a da su ih ljudi (koji su kasnije čuli za projekt, ili su hranilicu videli kod komšije) tokom cele zime tražili. To nas je ohrabrilno da predstojeće zime nastavimo taj posao.

Projekt je finansirao Pokrajinski sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj.

Ištván Balog
aves@eunet.rs

Zimsko hranjenje ptica

Prvi dani februara. Sneg je pokrio prirodu. Grane borova su toliko savijene pod snegom da izgledaju poput ogromnog čoveka koji nosi težak teret na ramenima. Vesela ekipa od petnaest ljudi kreće na svoj uobičajeni obilazak hranilice za ptice koja je postavljena u šumi na Makovoj sedmici. Šuma i taj deo Subotice je dobio naziv po istoimenoj staroj kafani koja se nalazi u blizini. Hranilica je postavljena na zaštićenom području Subotičke peščare, nedaleko od naselja. Peške se stiže za manje od sat vremena, a usput se mogu posmatrati ptice grabljivice kao što su mišar *Buteo buteo*, jastreb *Accipiter gentilis* i kobac *A. nisus*. Preleće nas jato od nekoliko stotina drozdova borovnjaka *Turdus pilaris*. Dok stižemo do hranilice, prelazimo više puta tragove divljih svinja, lisica, zečeva i srna. Šuma deluje tako prazna a u stvari je puna života. Punimo hranilicu, postavljamo mreže i čekamo. Kako smo okrenuli leđa, ptice već sleću na hranilicu. Počinje gozba. Za par minuta mreže su pune ptica.

Prstenovanje počinjemo u 10 sati i do 12 sati hvatamo 111 ptica. Ova brojka ukazuje na veliku važnost stalnog prihranjivanja ptica tokom zimskog perioda. Najbrojnije su velike senice *Parus major*, plave senice *P. caeruleus* i zelentarke *Carduelis chloris*. U mrežu su se uhvatile i dve zebe *Fringilla coelebs* i jedan bргljez *Sitta europaea*. Smrznuti i gladni ali veoma zadovoljni krećemo kući. Usput sumiramo utiske i uživamo

u pravim zimskim čarolijama. To su dani koji će se dugo prepričavati uz pucketanje vatre i dobro društvo.

Za vreme zimskog perioda potreba za hranom se kod ptica povećava a njeni dostupnost smanjuje. Pošto nemaju jaja i mladunce, ptice se zimi manje skrivaju i bolje podnose blizinu i prisustvo čoveka. Ovo nam pruža izuzetnu priliku kako za posmatranje naših pernatih prijatelja, tako i za njihovo ugošćavanje u našim baštama. Kada sneg prekrije prirodu, ptice teže dolaze do hrane. Snežni prekrivač pokrije žbunove, trulo drveće, otpalo lišće i semenke, koje sve predstavljaju bogat izvor hrane. Ako uz ovo imamo i nisku temperaturu, onda ptice koje se nalaze oko nas imaju pravi problem jer što je temperatura niža, više energije im je potrebno za održavanje telesne temperature, koja iznosi oko 40 - 41 stepen. U ovoj neprilici im čovek može pomoći time to što će od prvih hladnijih dana novembra pa sve do marta, obezbeđivati hranu. Nema lepšeg doživljaja od posmatranja ovih malih stvorenja živopisnih boja sa samo par metara razdaljine dok užurbano pune svoje stomake, ni ne sanjajući koliko zadovoljstva nam pružaju svojim svakodnevnim aktivnostima.

Projekt

U okviru realizacije projekta "Edukacija o zimskom prehranjivanju ptica u Subotici i okolini" koju koordinira Žika Reh, naše udruženje vršilo je zimsko prehranji-

vanje ptica na više lokaliteta. Hranilice su redovno obilažene i punjene suncokretom. One ne smeju ni jedan dan ostati prazne, jer ptice koje su navikle brzo stradaju na niskim temperaturama bez hrane.

Prstenovanje ptica na hranilici se vrši svake druge nedelje. To je dobra prilika da se za kratko vreme uhvati veliki broj ptica. Deca iz Subotice i okoline redovno učeštuju u aktivnostima i tako razvijaju svest o značaju očuvanja biodiverziteta. Svaki obilazak hranilice i prstenovanje ptica je dobra prilika da mladi izađu u prirodu na svež vazduh, da nauče nešto o pticama i da uživaju u pravim zimskim pejzažima, naročito kada je šuma prekrivena snegom.

Edukativna kampanja popularisanja zimskog prehranjivanja ptica se vrši na nivou svih slojeva stanovništva, pre svega kod učenika. U okviru bioloških sekacija u osnovnim i srednjim školama, na radionicama se izrađuju hranilice, koje deca mogu poneti kući sa sobom i postaviti u bašti ili na terasi i tako pomoći pticama da prežive hladnu zimu.

Zahvaljujući ovakvim i sličnim aktivnostima širom Srbije, sve više građana se uključuje u ovu korisnu aktivnost, poduzeći tako svest o važnosti zaštite životne sredine sa pticama u njoj.

Više o zimskom hranjenju ptica možete pronaći na internet stranici Udruženja ljubitelja prirode „Riparia“ www.riparia.org.rs

Viktor Sabo

viktusviktor@yahoo.com

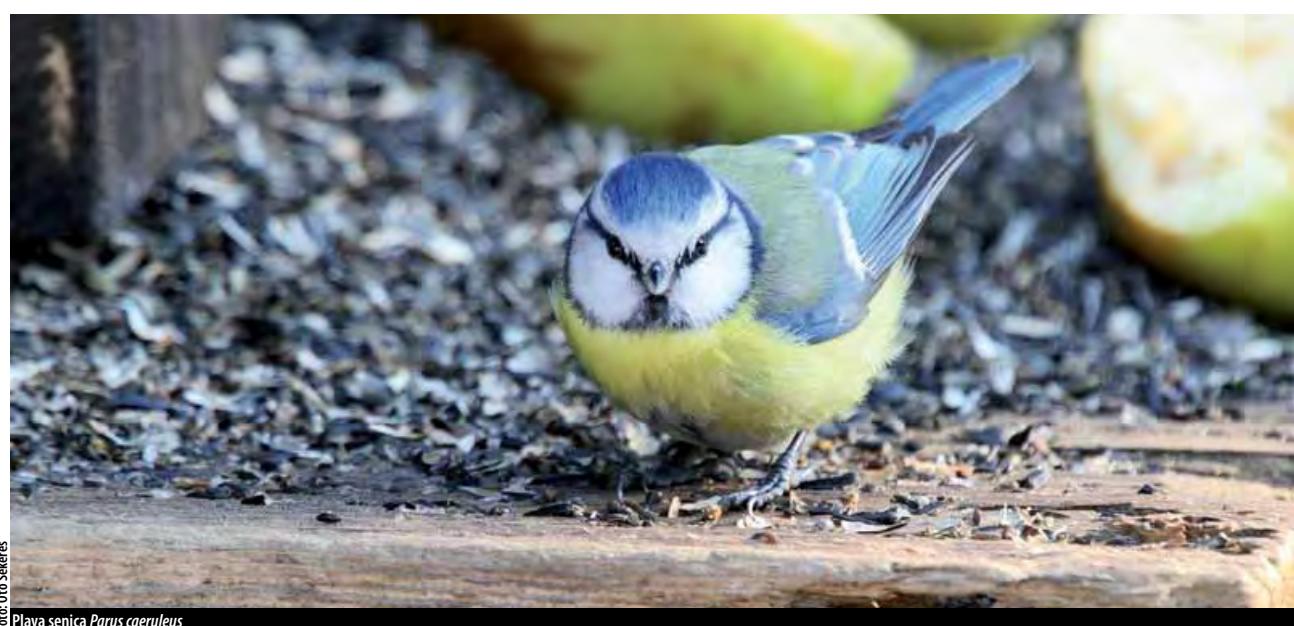

Foto: Otto Sekereš

Plava senica *Parus caeruleus*

Kućice za šumske sove postavljene i u Gornjem Podunavlju

Foto: Radmila Šakić

Postavljanje kućice

Usled otvorenosti i spremnosti na saradnju sa JP „Vojvodinašume“, Centar za zaštitu sova Srbije sa upravljačem rezervata „Gornje Podunavlje“ odlučio je da započe sa projektom postavljanja kućica (kutija) za gnezđenje šumske sove *Strix aluco*. Logističku pomoć Centru je pružio upravljač Rezervata dok je pri pravljenju kućica pomoglo i Prirodnjačko društvo „Stari Dunav“ iz Apatina. Sama akcija sprovedena je sa ciljem zaštite i monitoringa ove noćne ptice kao i biološke pomoći Upravljaču u borbi protiv sitnih glodara. Naime, usled nedostatka starih stabala pogodnih za gnezđenje šumskih sova na većini lokacija u Gornjem Podunavlju, kao i zbog šteta koje se javljaju na usevima žira i podmlatku hrasta od strane glodara, postavljanje kutija za gnezđenje šumskih sova nameće se kao logično rešenje. Znajući da porodica šumskih sova godišnje

može da pojede i do 6000 sitnih glodara, opravdanost projekta sa bilo kog aspekta (posebno ekonomskog) velika je. Realizacija projekta je sprovedena u nekoliko faza: obilaska terena i utvrđivanja postojećeg stanja, mapiranja pogodnih lokacija za postavljanje kućica, izrade kućica i njihovo postavljanje. U januaru i februaru 2010. iako po teškom terenu i niskim temperaturama postavljeno je 17 kutija za gnezđenje šumske sove. Od sredine marta krenuo je monitoringom naseljenosti kutija da bi tokom druge polovine godine ralizovano postavljanje još 23 kućice ravnomerno raspoređene po Rezervatu. Ceo projekat je propraćen uz podršku medija.

Draženka Rajković

strix.draze@gmail.com

Radmila Šakić

srpgp.sgsombor@gmail.com

Monitoring češčih i običnih vrsta ptica

Srbija je potpisala i ratifikovala Konvenciju o zaštiti biodiverziteta (CBD). Iz nje proizilaze i obaveze kao što su zaštita biološke raznovrsnosti i kontinuirano praćenje stanja životne sredine. Naime, kvalitet življenja ne ocenjujemo samo ekonomskim, već i ekološkim indikatorima. Međutim, da bi se iz Konvencije proistekle obaveze i ostvarile, potreban je mehanizam stalnog praćenja stanja biodiverziteta, iz čijih rezultata se mogu izvlačiti zaključci, donositi odluke i delovati u pravcu smanjenja gubitka biološke raznovrsnosti.

Monitoring češčih i običnih vrsta ptica ima za cilj praćenje veličina populacija ovih vrsta koje se gnezde kod nas. Ptice nam tako otkrivaju zdravlje naše životne sredine, dok trendovi njihovih populacija (stabilni, rastući ili opadajući) odražavaju trend „zdravstvenog stanja“ sredine. Ista metodologija koristi se u Evropskoj uniji, a rezultati primenjuju u kreiranju politike zaštite prirode.

U oktobru 2009. Liga za ornitološku akciju Srbije organizovala je uvodnu radionicu o monitoringu češčih i običnih vrsta ptica (MOV). Među 17 učesnika bilo je muzejskih kustosa, studenata ekologije i biologije, nastavnika, rendžera zaštićenih područja, planinara... Učesnici su dobili uputstvo za rad i izveštaje sa panevropskim rezultatima upravo ovakvog monitoringa, kao i prateće formulare za unos opažanja, te priručnik za identifikaciju ptica. Partneri u projektu bili su Bugarsko društvo za zaštitu ptica, fakultet „Futura“ i beogradsko JP „Gradsko zelenilo“, uz finansijsku podršku Sekretarijata za životnu sredinu Grada Beograda.

Radionicu je vodio Jordan Hristov, koordinator bugarskog MOV-a, koji je preneo tamnošnja iskustva, objasnio metodu i prikazao prve rezultate koje su postigli. Ono što je u ovoj metodi od posebnog značaja jeste mogućnost učešća građana – to je prava *citizen science*. Sama metodologija

je prilično jednostavna. Nije nužno da to rade iskusni ornitolozi, pa čak nije nužno ni dobro poznavanje redih vrsta ptica. Pretpostavlja se da učesnici poznaju česte i obične vrste ptica – i to je sasvim dovoljno.

Da bi se izbeglo da motrilac odabere lokalitet sa najviše ptica i time stvorи lažni utisak povećanog broja ptica, koordinator će mu unutar predloženog područja sumično odrediti kvadrat 1x1 km. Unutar njega, motrilac trasira dve paralelne staze od po 1 km, koje će svakog proleća obići tri puta: prvi put da opiše staništa, drugi da zabeleži rane, a treći put pozne gnezdarice područja. Svoje terenske formulare motrilac potom prepisuje u sumarni formular koji šalje koordinatoru MOV-a.

Iako se beleže sve opažene vrste, u koначne analize ulaze samo one za koje se prikupi najveći broj podataka, tj. što veći statistički uzorak. Npr, od 190 vrsta, koliko je u poslednjih pet godina MOV-a zabeleženo u Bugarskoj, analizirani su trendovi

populacija samo za 40 najčešćih, što obezbeđuje valjanost podataka, ali i omogućava učešće i običnim ljubiteljima ptica.

Linija transepta kroz kvadrat treba da se, pod idealnim okolnostima, sastoji od dve paralelne rute, u pravcu sever-jug ili istok-zapad, svaka dužine 1 km. Bitno je da se svake godine prati istovetna ruta. Linije transekta treba da su uzajamno udaljene 500 m, kao i da su 250 m uvučene od rubova kvadrata. Svaki transek treba da bude podeljen u pet

jednakih sekcija od po 200 m dužine, tako da ukupno bude deset sekcija (2x5), označenih brojevima od 1 do 10. Stanište treba opisati za svaku od 10 sekcija ponaosob. Beleži se ono što se smatra najprimerenijim kodom za svaku sekciju, shvaćenu kao područje od 200 m dužine i 50 m širine.

U vreme nastajanja ovog teksta, matrioci trasiraju rute transekata kroz svoje kvadrate 1x1, a sa početkom maja počinje i sam monitoring ptica. U prvoj sezoni, pti-

ce će se pratiti od Fruške Gore do kanjona Mileševke, i od obronaka Cera do Stare Planine, ali će najviše kvadrata biti obrađeno u široj okolini Beograda. Želja Lige za ornitološku akciju jeste da ovom metodom monitoringa u narednim sezonom pokrije čitavu Srbiju. Svi građani zainteresovani za učešće mogu se обратити на loa@ptica.org

Dragan Simić
birdingserbia@gmail.com

Ekspedicija „Vlasina 2009“

NIDSB „Josif Pančić“ je 2009. prvi put organizovalo naučno-istraživački kamp na Vlasini. Znatiželju istraživača naročito su probudila neobična staništa zastupljena na ovom predelu: prostrano jezero okruženo tresavama, livade i pašnjaci na okolnim vrhovima i u Srbiji retke šume breze i bukve izmešane sa sađenim zabranima četinara. Istraživači su na Vlasini boravili od 10. do 15. 7. 2009. Kao smeštaj je poslužila kuća u mahali Dojčinovci, oko 4 km severno od jezera. Istraživanja su sprovele ornitološka, mamološka, entomološka i hidrobiološka sekcija.

Loše vreme (kiša i gusta magla) je donekle poremetilo naše planove. Zbog kratkog boravka i lošeg vremena, pokriven je srazmerno mali deo područja. Prvi teren bio je posvećen zapadnoj obali jezera, od brane na severnoj strani jezera do mahale Promaja na južnoj obali. Ovom prilikom obidene su vlažne livade i zabrani bora i breze uz obalu je-

zera. Na samom jezeru posmatrani su čubasti gnjurci *Podiceps cristatus*, veliki vranci *Phalacrocorax carbo*, sive čaplje *Ardea cinerea* i gluvare *Anas platyrhynchos*. Na livadama sa visokom travom koja sakriva gust sloj tresavskih mahovina posmatrano je mnoštvo običnih travarki *Saxicola rubetra*, poljskih ševa *Alauda arvensis*, velikih strnadica *Miliaria calandra* i poneka crnoglava žuta pliska *Motacilla flava feldegi*. Iz trave se često čulo oglašavanje prepelice *Coturnix coturnix*, a zabeleženo je i nekoliko teritorija prdavaca *Crex crex*. U zabranima neobično česti bili su obični zviždak *Phylloscopus collybita* i zimovka *Pyrrhula pyrrhula*. U preletu je registrovan veliki broj gradskih lasta *Delichon urbica* i bregunica *Riparia riparia*, među kojima je uočeno i nekoliko đurških lasta *Hirundo daurica*.

Narednih dana obideni su vrhovi Mali Čemernik i Vrtop. Na planinskim livadama, prošaranim zabranima bukve i breze i zasad- i

ma četinara česte su bile šumske ševe *Lullula arborea*, šumske trepteljke *Anthus trivialis* i strnadice žutovoljke *Emberiza citrinella*. Na usponu ka Vrtopu zabeležen je i par čizaka *Carduelis spinus*, koji je u Srbiji retka gnezdarica. Kolege iz mamološke sekcije (koje su proučavale tekunice *Spermophilus citellus* i vidre *Lutra lutra*) imale su nesvakidašnju priliku da slučajno pronađu gnezdo legnja *Caprimulgus europaeus* sa 3 operjala mladunca.

Najveći utisak ostavilo je brojno prisustvo prdavaca. Tokom letnjih istraživanja otkriveno je oko 10 teritorija, pri čemu metodološka istraživanja nisu vršena. Mahala Dojčinovci je u potpunosti okružena šumom, što je onemogućilo noćna istraživanja prdavaca u okolini samog kampa, ali vrlo je očigledno da je Vlasina dom velikom broju parova te retke i skrovite vrste.

Dimitrije Radišić
aythyista@yahoo.com

Zaštita stanišićke bare „Jezero“

Krajem 2009. godine Ekološki pokret Stanišića započeo je realizaciju projekta „Vlažna staništa i edukacija o potrebi njihovog očuvanja i zaštite na primeru bare Jezero“. Cilj projekta bio je da se skrene pažnja lokalnog stanovništva i dece osnovnih škola u Somboru i okolini na vrednost i potrebu očuvanja vlažnih staništa. Tokom praktičnog dela projekta na bari „Jezero“, deca osnovnih

škola upoznata su sa terenskim radom i korišćenjem sredstava za proučavanje i posmatranje ptica i drugih životinja. Na bari su pomoću ornitoloških mreža hvatanje ptice tokom zimovanja i početkom prolećne seobe. Učenicima je objašnjen način manipulacije pticama tokom prstenovanja kao i važnost samog markiranja. Na praktičnom primeru objašnjen je značaj vlažnih staništa i neke od njihovih osnovnih karakteristika. Tokom projekta organizovano je niz prezentacija i radionicica u osnovnim školama u Somboru, Riđici i u Stanišiću. Tokom prezentacija đacima su predstavljena vlažna staništa i njihove prirodne, kulturološke i ekonomski vrednosti, činioci koji ugrožavaju ova staništa i načini njihove zaštite i očuvanja. Posebno treba istaći da su prezentacije održane i

školskoj deci sa posebnim potrebama.

U prezentacijama i radionicama, kao na terenskim istraživanjima, učestvovalo je oko 100 učenika pomenutih osnovnih škola. U okviru projekta štampani su flajeri, a na samom lokalitetu i u Stanišiću postavljene su edukativne table na kojima je predstavljen deo faune te osnovne odlike i vrednosti ovog lokaliteta. Projekat su realizovali članovi Ekološkog pokreta Stanišića i Društva za zaštitu i proučavanje prirode „Natura“ iz Sombora. Projekat je finansiran od strane Počkainskog sekretarijata za zaštitu životne sredine i održivi razvoj, a realizaciju je pomogla MZ Stanišić.

Dejan Đapić
cbraaa@sbb.rs

Kolor-markiranje velikog trstenjaka

Početkom gnezdišnog perioda 2010. godine članovi Društva za zaštitu i proučavanje prirode – NATURA iz Sombora započeli su markiranje velikog trstenjaka *Acrocephalus arundinaceus* plastičnim prstenovima u boji. Ova metoda praćenja velikog trstenjaka će se u početku isprobavati na odabranim vodenim staništima u okolini Sombora. Prvenstveno će se pr-

stenovati odrasli mužjaci, iz razloga što se oni tokom pevanja rado zadržavaju na najvišljim stabljikama trske ili na drugim isturenim tačkama, a tom prilikom kolor marker se može lako očitati dvogledom ili teleskopom.

Korišćeni kolor markeri su bele boje sa šifrom koja sadrži slovo E i dva znaka koji mogu biti broj ili slovo. Za prvu godinu istra-

živanja pribavljeno je 100 kolor prstenova. Svaki se stavlja na desnu nogu ptice, dok se uobičajeni aluminijumski prsten stavlja na levu nogu. Plan je da se tokom gnezdišnog perioda 2010. prstenuje 100 velikih trstenjaka. Pomoću ovih kolor markera moći će bolje da pratimo pomeranje ptica među vodenim staništima u Somboru i okolini i ponašanje ptica tokom gnežđenja.

Informacije koje su potrebne za uspešan nalaz su: tačan natpis na plastičnom prstenu, datum i lokalitet očitavanja, ime i adresa nalazača. Svi dodatni podaci su takođe dobro došli, a nalaze je potrebno slati na adresu autora ovog članka. Nakon dobijanja podataka o prstenovanju, nalazač će biti obavešten o poreklu i kretanju markirane ptice.

Antun Žuljević
buza@ravangrad.net

Foto: Tomas Oliver Nere

Prstenovački kamp „Tisa 2009“ kod Novog Kneževca

Od 23. do 29. 8. 2009., u organizaciji ULJP Riparia, održan je Deseti ornitološki kamp u Novom Kneževcu, kod „Žute kuće“. Šesnaest učesnika postavljalo je 15 ornitoloških mreža,

u žbunju zove, na istim mestima kao i prethodnih godina. Pored školaraca-учesnika, kamp je ugostio i tridesetak gostiju zainteresovanih za rad mladih ekologa-ornitologa. Oni su imali pri-

liku da posmatraju način bezbednog hvatanja, biometrijska proučavanja uhvaćenih jedinki i prstenovanje ptica. Mnogi od gostiju slušali su i predavanja o pticama koje je održao prsteno-

Vrsta	Broj prstenovanih ptica	Broj kontrolnih nalaza
<i>Jynx torquilla</i>	2	0
<i>Dendrocopos major</i>	2	2
<i>Dendrocopos minor</i>	1	0
<i>Anthus trivialis</i>	3	1
<i>Luscinia luscinia</i>	3	1
<i>Luscinia megarhynchos</i>	7	1
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	1	0
<i>Saxicola rubetra</i>	1	0
<i>Turdus merula</i>	2	0
<i>Turdus philomelos</i>	16	3
<i>Acrocephalus palustris</i>	3	1
<i>Hippolais icterina</i>	2	0
<i>Sylvia atricapilla</i>	46	2
<i>Sylvia borin</i>	66	4
<i>Sylvia curruca</i>	6	0
<i>Sylvia communis</i>	26	6
<i>Phylloscopus trochilus</i>	2	0
<i>Muscicapa striata</i>	9	0
<i>Ficedula hypoleuca</i>	4	0
<i>Aegithalos caudatus</i>	0	2
<i>Parus caeruleus</i>	1	1
<i>Parus major</i>	16	2
<i>Lanius collurio</i>	10	1
<i>Fringilla coelebs</i>	3	0
<i>Carduelis chloris</i>	2	0
<i>Carduelis carduelis</i>	2	0
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	2	0
Ukupno	229	27

Foto: Tamara Agošton
Leganj *Caprimulgus europaeus*

vač kampa, Atila Agošton. Za vreme trajanja kampa izrađivane su i kućice za ptice pevačice koje su postavljene u bašte učesnika.

Prstenovano je 229 ptica iz 28 vrsta sa 27 kontrolnih nalaza.

Atila Agošton
atiagoston@gmail.com

Ekološki kamp „Ludaš 2009“

Vrsta	Prstenovano	Kontrolni nalazi
<i>Falco subbuteo</i>	1	0
<i>Ixobrychus minutus</i>	7	0
<i>Rallus aquaticus</i>	3	0
<i>Caprimulgus europaeus</i>	1	0
<i>Alcedo atthis</i>	7	0
<i>Merops apiaster</i>	2	0
<i>Upupa epops</i>	1	0
<i>Dendrocopos minor</i>	1	0
<i>Riparia riparia</i>	13	0
<i>Hirundo rustica</i>	227	0
<i>Delichon urbica</i>	3	0
<i>Anthus trivialis</i>	1	0
<i>Motacilla flava</i>	9	0
<i>Luscinia luscinia</i>	2	0
<i>Luscinia megarhynchos</i>	4	0
<i>Luscinia svecica</i>	8	1
<i>Phoenicurus ochruros</i>	4	0
<i>Saxicola rubetra</i>	10	0
<i>Saxicola torquata</i>	21	1
<i>Turdus merula</i>	1	0
<i>Sylvia atricapilla</i>	16	0
<i>Sylvia borin</i>	5	0
<i>Sylvia communis</i>	7	5
<i>Acrocephalus melanopogon</i>	25	7
<i>Acrocephalus palustris</i>	84	2
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	710	16
<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	860	177
<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	91	5
<i>Locustella lusciniooides</i>	227	40
<i>Locustella fluviatilis</i>	2	0
<i>Locustella naevia</i>	2	0
<i>Hippolais icterina</i>	2	0
<i>Phylloscopus collybita</i>	6	0
<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	13	0
<i>Phylloscopus trochilus</i>	15	0
<i>Muscicapa striata</i>	3	0
<i>Parus caeruleus</i>	16	5
<i>Remiz pendulinus</i>	45	3
<i>Panurus biarmicus</i>	107	27
<i>Lanius collurio</i>	17	0
<i>Passer domesticus</i>	2	0
<i>Passer montanus</i>	1	0
<i>Carduelis carduelis</i>	10	0
<i>Carduelis chloris</i>	325	6
<i>Emberiza schoeniclus</i>	59	14
Ukupno	2976	309

Foto: Attila Agošton
Prstenovani trstenjak

U periodu od 19. 7. do 30. 8. 2009. u organizaciji ULJP „Riparia“ i u saradnji sa JP „Palić-Ludaš“, održan je 25. eko-kamp na Ludaškom jezeru, kod Hajdukova. U šest jednonedeljnih smena učestvovalo je 150 mladih zaštitarata prirode pod vodstvom 12 prstenovača, zoologa i botaničara. Osim ornitološke (prstenovačke) sekcijske, ove godine bilo je i entomoloških istraživanja. Zainteresovani su pratili rad istraživača noćnih leptira. Radila je i hidrobiološka, zoološka i botanička sekcijska.

17 ornitoloških mreža (12 x 2,5 m) stajalo je u gustoj trsci na severoistočnoj obali jezera, na starim mestima. Drveni molovi sagrađeni 2008. umnogome su pojednostavili terenski rad ornitologa.

Za 6 nedelja trajanja kampa prstenovano je 2976 ptica uz 309 kontrolnih nalaza. Bilo je i 9 inostranih nalaza, svi iz susedne Mađarske.

Attila Agošton

Kikinda, svetska prestonica sova

„Htela bih da vidim ždralove“, aristokratskim glasom jasno nam je stavila na znanje sedamdesetosmogodišnja Sibil dok smo se iza kolone teških kamiona pretovarenih šećernom repom kretali ka Zrenjaninu. Svi-ma je bilo jasno da će kao testo gusta novembarska magla od pogleda sakriti sve čari preorane banatske ravnice. Na ulasku u Melence naglasio sam da se u selu nalaze čak dva jata malih ušara u kojima trenutno boravi oko 260 ptica. Na licima nekoliko od njih nije se dala sakriti sumnja koja me ni najmanje nije pokolebala. „Vojvođanska

zimska jata najveća su na celoj planeti!“, dodao sam u stilu ponosnog lokalnog patriote. Usledila su brojna pitanja i kao iz topa dobro poznati odgovori. „Vi ste prva organizovana grupa ptičara koja je došla u Srbiju u potrazi za zimovalištima malih ušara“, udarih po sujeti i izmamih par osmeha. „To će ih držati budnim makar 15 minuta“, pomislih u sebi. Jedna za drugom smenjivale su se jednolične prikaze njiva pod strnjikama i ostataka nekadašnjih slatinskih livada. Usamljeni mišari stajali su na grumenju plodnog tla prilično nezainteresovani za okolna zbivanja. Bašaid,

kao uklet, bio je prazan i kroz njega smo prozujali za tili čas.

U samom centru Kikinde dočekala nas je ista ona gusta magla. Opšte je poznato da su gradovi za po nekoliko stepeni topliji od okolne sredine, no vrlo očigledno beličasta zavesa protugala je usnulu varoš. Fasade koje je nagrizlo vreme i spori prolaznici sablasno su izranjali dok smo, pogledom uprtim u lipe i borove, pretraživali stablo po stablu. „Meštani očigledno znaju šta tražimo“, iznenađeno primeti Megi. Samo retki su zastajali i zagledali u drveće i nas deset, za lokalne prilike

čudnih dođoša. Jednu po jednu male ušare pronalazili smo uglavnom na vrhovima krošnji. Bilo je dovoljno obići nekoliko stabala da bi Britanci u potpunosti usvojili koji minut ranije izgovorenu rečenicu: „Dobrodošli u svetsku prestonicu sova“.

Na opšte iznenađenje svoje šarmantne supruge i ostatka krajnje heterogene grupe, Beri je uzviknuo: „Ovo je nova vrsta za menel!“. Mala ušara, široko rasprostranjena sova, sama po sebi nije posebno zanimljiva zapadnoevropskim posmatračima ptica. No, zimska jata veća od 15 primeraka danas su prava retkost u Engleskoj, Francuskoj, Holandiji. Na uglu crkve Svetog Nikole, na šest stasitih koprivica dremalo je 177 malih ušara, a najveće stablo, sa krošnjom nalik akaciji, uz svoja nedra privilo je čak 64 sove. Nezadovoljna gospođa ispred ulaza u crkvu brisala je plodove uspešnog lova od prethodne noći. Tamni izbljuvci, nesvareni delovi plena sova, sa pločnika su nemo svedočili o večitoj borbi za opstanak.

Obišli smo sve kutke ovog posebnog gradskog trga. Papir na kome su se redale popisane sove pred sam kraj postade tesan. Magla se podigla taman toliko da očaranim turistima otkrije nekoliko vitičkih breza na kojima su načičane sove pozirale bez trunke straha. Sevnuli su blicevi, čuo se i po koji zvižduk. Mužjak male ušare, pozicioniran nisko iznad staze, u tri zamaha nestade u izmaglici. „Koliko ima sova u Kikindi?“, smirenim glasom upitala je Sibil. Grupa radoznalih ptičara zahtevala je brz i tačan odgovor. Usledili su trenuci čekanja, napetost je podgrevala ustajali vazduh. „432!“, prolomilo se kroz prividnu tišinu. „Zbog ovoga je vredelo doći“, ote se brkatom Velšaninu. Nije tajna da se protekle noći u Kikindi, tokom najveće žurke sova na svetu, pojelo skoro dve hiljade voluharica, miševa i pacova. A koliko su na tome zaradili Kikindani, procenite sami.

Milan Ružić
milruzic@yahoo.com

Foto: Katarina Paunović

Donesen Pravilnik o zaštićenim vrstama

Nakon više neuspelih pokušaja revizije već prilično zastarele Uredbe o zaštiti prirodnih retkosti iz 1993. godine, u februaru 2010. godine je donesen novi pravni akt o zaštiti divljih vrsta. Pun naziv ovog dokumenta jeste Pravilnik o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva. Iako ovakav naziv deluje veoma složeno, stvar je srazmerno jasna: sve vrste dele se u dve kategorije i to zaštićene vrste, one koje se mogu koristiti (lov, sakupljanje) pod određenim uslovima, i strogo zaštićene vrste koje su izuzete od komercijalnih oblika korišćenja. Novi pravilnik strogo štiti 1760 divljih vrsta od čega 307 vrsta ptica. Među zaštićenim vrstama nalazi se 868 taksona među kojima su i 35 vrsta ptica. U odnosu na prethodnu Uredbu broj strogo zaštićenih vrsta ptica povećan je za 34 (12%). Nivo zaštite je smanjen za 4 vrste: velikog vranca, labuda grcpa, kanadsku gusku i sivog galeba. Veliki vranac je po prethodnoj Uredbi bio strogo zaštićen na teritoriji centralne Srbije, a prema novom pravilniku ova vrsta je zaštićena na celoj teritoriji

Srbije. Labud grbac, kanadska guska i sivi galeb nisu više strogo zaštićene vrste, ali neće biti ni lovne vrste. Za sve ostale vrste pravni status zaštite ostao je isti ili je podignut na viši nivo. Bitno je napomenuti da status zaštićene vrste ne podrazumeva slobodno i nekontrolisano ubijanje, već isključivo korišćenje zasnovano na dodatnim dokumentima ili u posebnim slučajevima uz saglasnost nadležnih institucija iz oblasti zaštite prirode. U slučaju ptica jedini predviđeni oblik korišćenja jeste lov i on će naknadno biti regulisan podzakonskim aktima iz oblasti lovstva. Ovim aktima regulisće se lov na 21 zaštićenu vrstu ptica (vrste označene slovom L u prilogu pravilnika).

Pravilnik u suštini predstavlja liste vrsta bez detalja o oblicima njihove zaštite. Zaštita vrsta i njihovih staništa određena je Zakonom o zaštiti prirode (članovi 71 do 96), te je Pravilnik moguće koristiti isključivo uz ovaj Zakon.

Veliku mrlju na ovom Pravilniku napravio je netransparentan način njegovog donošenja. Naime, završna ver-

zija Pravilnika, usaglašena između Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Zavoda za zaštitu prirode i ostalih stručnih institucija i pojedinačnih eksperata nije bila data na javnu raspravu. Na taj način su nevladine organizacije koje se bave zaštitom prirode bile potpuno onemogućene da utiču na sadržaj ovog Pravilnika. Donekle je utešno što Pravilnik predstavlja tek „prvo poluvreme“, dok će se konačni oblici zaštite lovnih vrsta ptica odrediti kroz podzakonske akte iz oblasti lovstva. Naknadni protesti nevladinih organizacija oko donošenja Pravilnika pokazali su da je i pored očiglednih propusta, nepotpuni podataka i neodgovarajuće primene propisa veoma teško uticati na odluke državnih službi. Za tako nešto neophodan je strateški pristup koji trenutno nedostaje, a svo delovanje se svodi samo na reakcije na sporne odluke.

Goran Sekulić
sekulic@zzps.rs

Skupština Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine

Foto: Katarina Panović

Najveći skup ornitologa i ljubitelja divljih ptica u Srbiji

Ovogodišnja Godišnja skupština Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine održana je 24. aprila 2010. u Novom Sadu, kao i obično, u prostoru Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode. Od kada je obnovljen rad Društva (1996), ovo je bio najposećeniji godišnji skup ornitologa i ljubitelja divljih ptica iz cele Srbije, sa preko 100 posetilaca, od kojih se većina i učlanila u naše Društvo.

Uvodnu reč dao je predsednik Društva, Jožef Gergelj, nakon čega je razmatran i usvojen dnevni red. U nastavku je predstavljen novi, 18. broj časopisa Društva *Ciconia*, najobimniji do sada. Po rečima urednika, osim evidentnog napretka u izdavanju časopisa, najveći problemi ostaju poštovanje rokova kod slanja rukopisa, distribucija časopisa i privlačenje novih autora. Katarina Panović predstavila je internet stranice Društva, da bi usledilo je predstavljanje dva međunarodna projekta u kojima Društvo učestvuje kao partner: *Wings over Balkans* (vodeća organizacija koja koordiniše ovaj projekt je BirdLife International, a koordinator ispred Društva Milan Ružić), kao i projekt *EU Envi-*

ronmental Policies and Strategies in South Eastern Europe: Capacity Building for the Implementation of the EU Environmental Policies and Strategies in Former Yugoslav Republic of Macedonia, Montenegro and Serbia (koordiniše IUCN, a koordinator ispred društva je Marko Tucakov). Naglašena je prednost zapošljavanja u Društvu nove osobe sa projektnim zadatacima, kao i ozbiljan izlazak Društva na međunarodnu scenu. Usledila je pauza u kojoj se, osim učlanjenja u Društvo, mogao dobiti i novi broj našeg časopisa, nova majica u izdanju Društva, kao i brojni propratni materijali. U Društvo se tog dana učlanilo 86 osoba.

U nastavku je predstavljen projekt "Zaštita sive vetruske u Vojvodini", prikazane knjige "Ptice Jegričke" (Lorand Vig) i "Ptice Zasavice" (Dimitrije Radišić), da bi se oficijelni deo završio prikazom prirodnjačkog putopisa sa Šri Lanke (Nikola Stojnić). Rad skupštine je nastavljen uvek zanimljivom tačkom "Razno". Draženko Rajković predložio je izmene trenutno važeće srpske nomenclature ptica, što je izazvalo brojne zanimljive komentare i predloge. Dal-

borka Stanković predstavila je trenutni rad Centra za markiranje životinja, dok je rad završen informacijama o trenutnom stanju u vezi partnerstva sa BirdLife International.

Marko Tucakov
mtucakov@eunet.rs

Marsilji je bio prvi

Sa velikom sigurnošću zna se da je prvi proučavalac ptica Srbije bio jedan neverovatan čovek, grof Alojzije Ferdinand Marsilji (1658–1730). Sticajem okolnosti imao sam prilike da proučavam njegov „lik i delo“*. U Marsilijevoj rodnoj Bolonji, u *Museo Marsiliano*, zgradi iz početka XVII veka, sedeo sam na stolici i za stolom iz XVI veka i prebirao po rukopisima, pismima, crtežima, skicama mapa, po hiljadama dokumenata koje je svojom rukom pisao i crtao Conte Marsilji. Pred kraj rada, izvukao sam naročitu premiju – u moru listina na novolatinskom, pojavio se jedan omanji papir na kome je u zaglavljtu pisalo olovkom i čirilicom: „то е по српскомъ ензико!“ Ispod se nalazilo desetak srpskih naziva ptica, prva od naučnika zapisana srpska nomenklatura, koja nije mlađa od kraja XVI veka! Tamo su bili vivak, nesit, kukavica, vetruska, mišolovka (mišar?), (g)njurac i druge ptice čija su se imena sačuvala do danas.

Grof Marsilji je u stvari bio ratnik i inžinjerac, obaveštajac i diplomata, ali nadasve prirodnjak i svestrani istraživač. Kada je kao mladić, za račun Venecije objavio izveštaj o stanju Otomanskog carstva i opis

turske vojske i utvrđenja na Bosforu, postao je naročito zanimljiv Austriji angažovanju u odbrani od Turske u Velikom bečkom ratu. Marsilji stupa u austrijsku vojsku kao inženjerijski oficir, ali na nesreću, već u jednoj od prvih bitaka bude ranjen, oboren s konja i zarobljen, pa prodat Kara-Mustafa paši bosanskom. Otkupljen je i oslobođen tek 1684. Odmah se vratio u službu Cara Leopolda Prvog, napravio brzu karijeru i stigao do generalskog čina. Kada su Turci odbačeni preko Dunava, Marsilji je dobio zadatak da, u pauzama između bitaka, prouči geo-strategijsko-fortifikacijske pogodnosti duž Dunava. Zato ne čudi što ga nalazimo u austrijskoj delegaciji prilikom sklapanja Karlovačkog mira 1699. i što je lično rukovodio povlačenjem linija razgraničavanja. Tih poslednjih godina XVI veka Marsilji je istraživao sve što se tiče Dunava: geologiju i hidrografiju, utvrđenja i arheološka nalazišta, vršio je astronomska merenja, proučavao biljke i životinje, a naročito ribe i ptice. Radio je na kapitalnom projektu svog života – šestotomnoj ilustrovanoj monografiji o Dunavu, koju je 1700. godine pompeznog javio posebnom pred-knjigom, *Prodromus*, s odgovarajućom, barokno preteranom posvetom Caru Leopoldu Prvom.

U tom izbjije Rat za špansko nasleđe, a Marsilji se zatekne u tvrđavi Brajza koju su opsedali Francuzi. Austrijanci se predaju, možda malo prerano, pa pred carskim vojnim sudom Marsilijeva glava počne da visi o koncu. Na kraju mu ipak oproste život, ali mu oduzmu činove, počupaju ordenje, prebiju muč iznad glave i otpuste iz vojske. Ponižen, razočaran i lišen najvišeg sponzorstva, bio je odustao od knjige o Dunavu. Tek 25 godina posle najave, zahvaljujući ponudi za besplatno štampanje u Hagu i Amsterdamu, ugledalo je dana to ogromno izdanje pod naslovom *DANUBIUS PANNONICO-MYSICUS*.

Knjižurine su toliko velike i teške, da sam onomad nevestim rukovanjem uspeo da sebi slomim rebro u Univerzitetskoj biblioteci u Beogradu.

Peti (i najdeblji) tom je ceo posvećen pticama (*De Avibus*). Ima najmanje 56 vrsta sa mnogobrojnim ilustracijama u punom formatu, a nomenklatura i klasifikacija su pred-lineovske (Line se tada još nije bio ni rođio). Prikazana su i jaja i gnezda. Na našu današnju žalost, nema ni datuma ni lokaliteta. Jedino što znamo da je Marsilji bio najduže stacioniran na ušću Tise, pa je verovatno da najviše njegovog znanja o dunavskim pticama potiče sa tog područja.

Napustivši Dunav, Marsilji se s najvećim uspehom posvetio okeanografiji i astronomiji i doživeo da bude primljen među besmrtnike Pariske Akademije, engleskog Kraljevskog društva i članove akademije u Monpeljeu. Osnovao je Institut nauka i umetnosti u Bolonji (1715) i postao jedan od najznačajnijih polihistora svog vremena.

Vojislav Vasić

vokivasic@bvcom.net

* Vasic V. & Džukić G. 1977: Savremena biologija 8; Vasic V. & Džukić G. 1977: Matica srpska: Zbornik za prirodne nauke 53.

Bez čega se ne može Dvogled

Ptičari pretežno koriste uvećanja od 8 puta za šumska staništa, do 10 puta za otvorene terene. Dvogled se uvek opisuje dvema ciframa, npr. 8x30 ili 10x40. Prvi broj označava uvećanje, a drugi prečnik prednjih sočiva (tzv. objektiva) izražen u milimetrima. Uvećanje od 10x

znači da pticu koja je, recimo, udaljena 100 m od vas, u teoriji vidite kao da je na samo 10 metara.

U praksi, sa porastom uvećanja opada dubinska oštrina – zona između najbliže i najudaljenije tačke među kojima je slika dovoljno oštra (pa morate češće da okre-

ćete točkić za uoštrevanje, što je posebno nezgodno ako ptica kruži, pa vam je čas bliža, čas dalja), potom, opada i širina vidnog polja (što otežava lociranje ptica), a najčešće opada i najmanja blizina do koje se slika može uoštiti. Recimo, stojite pokraj žbuna sa čije suprotne strane skaku-

Foto: Dragan Simić

će ptica koju od granja ne vidite dobro. Ako dvogled može da uoči na toj blizini, grane postaju neoštire i providne, a ptica ogoljena. Mnogi noviji modeli, namenjeni i za posmatranje leptirova, s lakoćom uočavaju i na samo dva metra udaljenosti.

Kvalitet optike, izražen oštrinom i osvetljenošću slike, važniji je od uvećanja. Što je prečnik objektiva veći, dvogled „prima“ više svetlosti, pa je slika sjajnija, oštira i detalji su jasniji. Sa druge strane, što je prečnik objektiva veći, sam dvogled je i veći i teži. Čak i lagan dvogled oko vrata će vam se nakon nekoliko sati činiti teškim poput cigle, velike ne treba niti komentarisati. Nasuprot tome, slabije uvećanje obično donosi jasniju sliku i šire vidno polje.

Vidno polje se može izraziti na dva načina: ili kao širina (izražena u metrima

ili stopama) vidokruga na udaljenosti od 1000 m ili ft; ili kroz stepene ugla koji takav vidokrug zahvata. Jedan stepen na hiljadu metara udaljenosti iznosi oko 17,45 metara širine vidnog polja. Obično dvogledi imaju vidno polje od 5° ili 6°, tako da se vidokrug od 7° ili 8° smatra „širokougaonim“. Kako bilo, dobitak na jednoj uvek donosi gubitak na drugoj strani: kod mnogih širokougaonih dvogleda je nemoguće odjednom uočiti čitavo vidno polje – ili je oštar centar a neoštiri krajevi slike, ili obratno.

Svetlosna jačina se dobija kada se prečnik objektiva podeli sa uvećanjem, npr. kod dvogleda 8x40 to iznosi 40:8=5. Što je rezultat veći, više svetlosti stiže do oka posmatrača. Idealna razlika između uvećanja i prečnika objektiva treba da je 5, ali svakako ne bi trebala biti manja od 4. Ako želite uvećanje od 10x a ne želite da žrtvujete svetlosnu jačinu, odlučite se za model sa prečnikom objektiva od 50 mm. Ponovo je rezultat isti, 10:50=5, i svetlosna jačina ova dva modela je ista.

Kada svetlost prolazi kroz staklo, uključujući i sočiva dvogleda, deo svetlosnih zraka se odbija i rasprši, „ispirajući“ detalje i zamagljujući boje. Presvlačenje sočiva mikroskopski tankim slojem (najčešće) magnezijum fluorida snažno redukuje raspršivanje svetlosti, otuda više svetla stiže do oka posmatrača, te je i slika jasnija. Kako da testirate presvlačenje?

Uočite sliku na tankom i pravom objektu, npr. uglu svetlog zida/panoa spram tamne pozadine, ili strujnim vodovima, i proverite da li se oko ivice/žice javlja obojena aura. Ako se javlja, to je nepoželjna hromatska aberacija. Ukoliko postoji savijanje slike pri krajevima vidnog polja, to je sferna aberacija, podjednako nepoželjna, ali ipak lakša za tolerisanje. Prisustvo aberacije ukazuje na nekvalitetno presvlačenje sočiva.

Modeli 8x32 ili 8x40 možda su najbolji izbor za manje ptice pevačice i one kojima možete donekle prići, te za obrasla i šumska staništa (posmatranja do 30 m udaljenosti). Takvi dvogledi su i manji i lakši od onih sa uvećanjem od 10x, a imaju i šire vidno polje. Za šumska staništa je bitna i minimalna blizina na kojoj dvogled može da uoči sliku. Potrebno je da može da uoči na makar 3 m, a poželjno i manje. Modeli 10x40 ili 10x50 su dobar izbor za krupnije ptice, barske ptice i grabljivice koje vam neće dozvoliti da im se približite, te otvorene, retko obrasle terene (posmatranja preko 30 m udaljenosti). Moja preporuka ide u pravcu slabijeg uvećanja, najvećeg prečnika objektiva koji ste spremni da satima nosite oko vrata – i najskupljeg modela koji možete sebi da priuštite.

Dragan Simić

birdingserbia@gmail.com

Prikazi ornitoloških knjiga

Slobodan Puzović, Goran Sekulić, Nikola Stojnić, Bratislav Gručić i Marko Tucakov (2009): *Značajna područja za ptice u Srbiji*. Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Zavod za zaštitu prirode Srbije i Pokrajinski sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj, Beograd, 277 str. ISBN 978-86-80877-33-4

Ovo je treći put kako se područja značajna za ptice (poznata u javnosti kao *Iba*) definišu u Srbiji, svaki put sve složenije, stručnije, dublje i potpunije. Sada to više nije samo međunarodno standardizovan katalog mesta važnih za život i opstanak ptica. To je novi iskaz vodećih ornitologa

Srbije o najboljem načinu primene naučnih i tehničkih rezultata u naporima od nacionalne i međunarodne važnosti. Dodatna podrška državnih službi i nacionalnih javnih institucija svojevrsna je zvanična deklaracija o razumevanju vrednosti ptica i prihvatanju svog dela odgovornosti za njihovo očuvanje. To što su „IBA-područja“ objavljena kao luksuzna i veličanstveno ilustrovana monografija, govori o nameri autora i izdavača da za svoju misiju pridobiju vrlo široku i novu publiku i da ukažu da nije više reč o stručnom nagvažđanju ekscentričnih ornitologa, nego o ozbiljnim političkim opcijama razvojnih pristupa. Međunarodna dimenzija programa IBA pruža podršku domaćim nosiocima bitke za očuvanje raznovrsnosti ptica Srbija, a istovremeno i poprište za provjeru tačnosti procena i ispravnosti izbora preduzetih i predloženih mera.

Javnost i inače grozničavo očekuje knjige u kojima stručnjaci saopštavaju jasne istine o važnosti prirode i njene raznovrsnosti. Monografija o područjima Srbije značajnim za ptice upravo govori istine o razlikama, o mogućnostima egzaktnog utvrđivanja vrednosti svakog područja pomoći proverljivih metoda zasnovanih na znanjima i vesteinama kojima raspolažu ornitolozi.

Knjiga „Značajna područja za ptice u Srbiji“ naročito pomaže u traženju rešenja i jednog važnog problema – zaštite takozvanih disperznih vrsta ptica. To su one vrste čiji se osetljivi delovi životnog ciklusa ne odigravaju samo na mestima guste koncentracije njihovih populacija, gde bi se stavljanjem pod zaštitu ograničenog prostora mogli srazmerno jednostavno provravati činioци koji ih ugrožavaju. Ne, za njihovo održanje potreban je čitav splet vrlo

različitih ekoloških kompleksa. A upravo to je mreža Iba, o kojoj govorи ova knjiga.

„Značajna područja za ptice u Srbiji“ jeste knjiga nabijena dokumentarnom građom, tako da bi je, da je pogodnijeg forma ta, vredelo nositi sa sobom prilikom terenskog rada. Slobodan Puzović je iskusnom rukom vodio svoj tim saradnika, a naročitu umešnost je pokazao u angažovanju vrlo širokog kruga lokalnih poznavalaca stanja ptica na terenima širom Srbije. Njihova imena i doprinos istaknuti su u odgovarajućem delu knjige. Upadaju u oči i dosad neviđeno kvalitetne topografske karte sa brojnim oznakama – simbolima/ideogramima, koje je sve obradio Dragan Čalakić.

Za svako od 42 obrađenih područja dati su osnovni topografski podaci i oznake kriterijuma po kojima su odabrana u elitu IBA. Zatim slede kratak opis, ekološki karakter, mapa sa granicama, tabela sa kardinalnim

vrstama po kriterijumima IBA i jačinama populacija na tom području. Posle toga dolaze kratki delovi o zaštiti i značaju, ocena faune ptica, način korišćenja područja, ugroženost i mere zaštite i unapređenja stanja i, naravno, izvanredne fotografije.

Poneki od iskusnijih stručnjaka bi mogao da smatra da među ova 42 područja ima i onih koja ne spadaju u najznačajnija, odnosno da su izvan tog kruga ostala neka poznata a nepriznata mesta. Verujem da su autori morali da prave i neke kompromise, kakvi su uvek neizbežni kada se primenjuju slepi standardi i forme. Taj problem je S. Puzović između ostalog rešio uvođenjem kompromisnog poglavlja „Druga značajna područja za ptice u Srbiji“, neku vrstu kluba odbijenih.

U drugom delu monografije, pod naslovom „Pregled rezultata IBA programa u Srbiji 2009“ nalazi se niz kratkih do vrlo kratkih izveštaja, pregleda, ogleda i crtica sa varira-

njem temom. Kao da se radni tim tu već zamolio ili nije pridavao dovoljno važnosti svim pitanjima podjednako. Pitam se da li bi knjiga izgubila na vrednosti da su tako napisana poglavlja izostavljena? Bibliografija impresionira svojom kompletnošću. Te strane knjige vrede još više od nekih predhodnih. Razni tabelarni prikazi dati su u dodacima, iza kojih je još samo indeks vrsta po srpskim imenima.

Za čitaoca „Detlića“ monografija „Značajna područja za ptice u Srbiji“ najviše vredi kao enciklopedijski priručnik i vodič kroz ornitoloski privlačne terene. Pogotovo ako se ima u vidu da se najveći delovi populacija najređih vrsta ptica nalaze u granicama IBA područja. Iskreno se nadam da je tiraž (1000) dovoljan da svaki posvećeni ljubitelj ptica dođe do svog primerka.

Voislav Vasić

vokivasic@bvcom.net

Dimitrije Radišić, Marko Šćiban, Milan Ružić i Mihajlo Stanković (2010): Ptice Zasavice. Pokreta gorana Sremske Mitrovice, 263 str. ISBN: 978-86-908981-3-8

Poznavaoci prirodnjačkih prilika biće ponovo obradovani ali ne i iznenađeni na vest o izlasku iz štampe „velike monografije o pticama Zasavice“, između ostalog i zato što već izvesno vreme iz Zasavice i ne dolazi ništa drugo osim prijatnih iznenađenja. „Ptice Zasavice“ dakle nisu nikakvo čudo, nego samo novi, više postavljeni standard, neka vrsta „podignute letvice“. Sasvim slučajno, nepozvan sam se zadesio kao svedok divnog trenutka u kome je izdavač g. Slobodan Simić otvarao omot paketa prvi šest primeraka pristiglih iz štamparije, a u prisustvu svih autora, koji su dostojanstveno kontrolisali svoje uzbudjenje. Zato znam o čemu govorim.

Ako nema mesta čuđenju, ne znači da nema razloga za divljenje. Knjizi se može dediti odmah, i pre nego što se otvori, jer je velika i luksuzno opremljena. Izdavač ne krije da je htio da ostavi utisak visoke vrednosti i da čitaoca od početka ubedi da ima posla sa skupocenom prirodnom baštinom Zasa-

vice (Specijalni rezervat prirode, Ramsarsko mesto, Područje od međunarodnog značaja za ptice). Format knjige je 21x30 cm, ali u „lendskepu“ (šira nego duža)! Takva knjiga ne ide u standardnu policu, njeno mesto je na vašem stolu, što je rana poruka da se radi o neuobičajenoj ali upotrebljivoj knjizi koja treba da bude uvek pri ruci. Jedan od autora, Milan Ružić odgovoran je i za uređivanje fotografija i dizajn (zajedno sa Katarinom Paunović, odnosno Dragom Grcićem), što je vrlo uspešno obavio. Ne znam za domaću knjigu koja bi nadmašila „Ptice Zasavice“ po broju kvalitetnih autorizovanih fotografija. Za neke je štetna što se urednik nije češće usudio da pusti slobodnija rešenja i da poveća probrane fotografije preko standardne veličine (širina jednog stupca). Ne samo da bi neke od visokokvalitetnih fotografija više došle do izražaja, nego bi malo monotoni dizajn dobio na dinamičnosti, a bolje bi se rešio i prazan prostor koga ima na skoro svakoj strani.

Knjiga „Ptice Zasavice“ sadržajem je vrlo bogata i raznovrsna, sa desetak krunih poglavlja i brojnim podoglavlјima, a na kraju je nekoliko strana tabelarnih priloga, zatim opširan engleski *Summary*, kao i indeks vrsta. Najatraktivniji je „Sistematski deo“, po principu 1 vrsta – 1 strana – 2 paragrafa teksta – 1 fotografija + engleski abstrakt. U prvom paragrafu uvek je dat kratki tekst sa opštim podacima (ne navodi se iz kog izvora su preuzeti), a u drugom su podaci sa Zasavice, takođe bez navođenja izvora, kojih doduše i nema mnogo. Analizirajući statistiku zastupljenosti pojedinih grupa ptica na Zasavici, autori uočavaju da

tzv. šumske ptice možda nisu bile u potpunosti pokrivene ravnopravnom pažnjom istraživača. Takođe smatraju da je relativno skromna akvatorija Zasavice verovatni razlog za neveliko prisustvo vodenih ptica.

Sistematskom delu prethode opisi staništa sa po jednom fotografijom. S obzirom na međunarodnu kategorisanost Zasavice, možda je bilo korisno da je tipologija staništa u knjizi data u odnosu na neku od internacionalno standardizovanih klasifikacija. Važna su poglavlja koja govore o ugroženosti i zaštiti, gde su tačno pobrojani osnovni lokalni i opšti činioци od čije kontrole zavisi budućnost ptica Zasavice. Turistička valorizacija ptica kao opipljivog i neopipljivog resursa održivog korišćenja rezervata Zasavica data je čini mi se šturije nego što njen značaj nalaže.

Zahvaljujući biografijama autora, datum na samom kraju knjige, dobijamo još mnogo razloga za divljenje (prvi autor ima samo 24 godine, drugi 25, itd). Najzad, „Ptice Zasavice“ predstavljaju jedan veliki javni manifest o veštini očuvanja prirodnog nasleđa srcem i umom, voljom i znanjem. Prepostavljam da je to imao u vidu Pokrajinski sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj kada je pomagao izdavanje knjige. Ali da ne propustimo i da uočimo da je ona samo još jedna, doduše vrlo krupna i važna, stavka na listi ostvarenih ciljeva dugoročnog programa jednog sasvim vanserijskog čoveka sa velikom individualnom vizijom, Slobodana Simića, izdavača knjige, tvorca i upravnika rezervata Zasavica.

Voislav Vasić

vokivasic@bvcom.net

Csörgő T., Karcza Zs., Halmos G., Magyar G., Gyurácz, J. Szép T., Bankovics A., Schmidt A., Schmidt E. (2009): Magyar madárvonulási atlasz. Kossuth kiadó, Budapest. ISBN 978-963-09-5865-3. 672 str.

Mađarski atlas seobe ptica objavljen je krajem 2009. godine, na stogodišnjicu mađarskog ornitološkog prstenovanja. Sadrži podatke o prstenovanju i nalazima ptica od 1908. do 2006 – ukupno je obrađeno 4,2 miliona podataka! U pisanju ovog kapitalnog dela učestvovalo je 73 autora, čiji rad je uređivala ekipa od devet istaknutih ornitologa iz Mađarske.

Knjiga se sastoji iz nekoliko poglavlja. Posle predgovora urednika slede poglavlja koja objašnjavaju zašto se i na koji način ptice sele, koje su metode proučavanja seobe ptica, osvetljavaju

istoriju prstenovanja i ukazuju na vezu između prstenovanja ptica i zaštite prirode. U sledećem poglavlu objašnjava se metodologija obrade podataka prstenovanih i pronađenih ptica i način interpretacije tih rezultata u knjizi. Nakon toga sledi rezime na engleskom jeziku.

Glavni deo knjige obrađuje sve vrste koje su od 1908. do 2006. prstenovane ili su nalažene sa prstenom u Mađarskoj. Reč je o 289 vrsta od 395 koliko ih je zabeleženo na teritoriji te susedne države. Sve prikazane vrste ilustrovane su sa jednim crtežom u boji autora čuvenog ornitologa-ilustratora Kokai Sabolča, sa dijagramima koji prikazuju prstenovanje, nalaze i načine nalaza pojedinog vrsta. Kod većine vrsta prikazana je i mapa nalaza prstenovanih jedinki. Sve to je propraćeno opsežnim tekstovima o svakoj vrsti u kojima najbolji poznavaoči dotične vrste daju dodatne informacije o njenoj seobi. Na kraju je data bibliografija kořišćene literature. Atlas je bogato ilustrovan kvalitetnim fotografijama ptica

iz prirode. Pisan je stručnim, ali i laicima razumljivim jezikom, uz pomoć grafikona i kratkih rezimea kod svake vrste na engleskom, što ga čini upotrebljivim i onima koji ne koriste mađarski jezik. Razlog više za korišćenje ove knjige u Srbiji jeste zaista veliki broj nalaza pojedinih vrsta prstenovanih u Mađarskoj kod nas, s obzirom na geografski položaj naše zemlje, ali i zajedničke početke naučnog prstenovanja ptica, u Austro-ugarskoj monarhiji.

Ovo nije knjiga koja se čita od korice do korice, ali svako koga zanima fenomen seobe ptica često će je skidati sa police. Ovakav atlas do sada ima desetak država u Evropi. Atlasi migracije predstavljaju neverovatnu količinu upotrebljivih podataka za dalji stručni i naučni rad u ornitologiji. Bilo bi dobro da usredređenim snagama i domaći ornitolozi prionu na izradu ovakve sveobuhvatne knjige o našim pticama.

Atila Agošton
atagoston@gmail.com

Delany, S., Scott, D., Dodman, T., Stroud, D. (2009): An Atlas of Wader Populations in Africa and Western Eurasia. Wetlands International, Wageningen, The Netherlands. ISBN: 978-90-5882-047-1, 523 str.

Svima onima koji makar prelistaju ovu publikaciju biće više nego jasno da populacije gotovo svih vrsta šljukarica u Evropi, zapadnoj Aziji i Africi opadaju sve bržim tempom. Najveći problem je činjenica da u potrazi za hranom i šansama za preživljavanje nepopoljnih uslova sredine mnoge vrste preduzimaju obimne sezonske seobe. Na putu se često okupljaju na različitim vodenim staništima, ponekad i u velikom broju, čime zapravo ukazuju na presudan značaj tih mesta za njihov opstanak. Upravo takva područja je do detalja popisala i prikazala ova publikacija.

Atlas zapravo predstavlja sveobuhvatni skup saznanja o 90 vrsta šljukarica (izuzev galebova, čigri, pomornika i njorki), iz čega je proistekla i prva mreža najznačajnijih staništa za šljukarice u Evropi, zapadnoj Aziji i Africi. U knjizi je svaka vrsta zasebno obrađena, a pored mape najznačajnijih okupljača prikazani su i pravci seobe, kao i areali gnežđenja. Konkretno, za svaku vr-

stu je opisana geografska raznovrsnost i rasprostranjenje, seoba, veličina i trendovi populacije, statusi zaštite, staništa i ekologija vrste, mreža najznačajnijih područja i statusi zaštite istih. Na karti najznačajnijih područja našla su se samo ona koja su prelazila gorje pragove zabeleženih brojnosti, a koji su utvrđivani za svaku vrstu prema veličini populacije. Ono što je pohvalno jeste da se mape prostiru preko cele A4 stranice, da su jasno ucrtane granice država, a samim time je i lako snalaziti se na njima. Zapravo jedina „mana“ jesu fotografije, koje su za pojedine vrste nejasne i ne pokazuju ptice na način kako bi trebale da budu prikazane u jednom ovakovom monumentalnom delu.

Pored sistematskog dela, autori su ukažali i da je unutar granica Evropske Unije utvrđena odgovarajuća mreža značajnih područja, dok je situacija sa međunarodno značajnim područjima za šljukarice izvan EU daleko od zadovoljavajuće. Konkretno, ne postoje posebni IBA za šljukarice, na većini zaštićenih područja se ne upravlja na odgovarajući način, dok u nekim zemljama predstavljaju i lovne vrste. Nažalost, Srbija je po svemu u ovoj drugoj grupi zemalja, gde se neke vrste poput bekasine *Gallinago gallinago* i šumske šljuke *Scopula rusticola* mogu i legalno lovit. Iako smatramo da su šljukarice u Srbiji bolje proučena grupa ptica, nakon jedne ovakve publikacije postaje jasno da to ipak nije slučaj. Tako je od svih 90 vrsta, samo

za muljaču *Limosa limosa* ukartiran značajan lokalitet na prostoru Srbije – ribnjak „Uzdin“. Ipak, ostajemo u nedoumici kako su autori Atlasa došli do ovog podatka.

Zapravo, iz svih podataka iznesenih u ovoj nesvakidašnjoj knjizi, lako zaključujemo da se Srbija ne nalazi na značajnim pravcima seobe velikog broja vrsta. Sa druge strane, za neke vrste je realno očekivati da se u budućnosti i kod nas otkriju neka značajna seobna okupljača (sabljarka *Recurvirostra avosetta*, mrki sprudnik *Tringa erythropus*, velika carska šljuka *Numenius arquata*...). Ipak, sve to ne znači da vodeni ekosistemi u Srbiji ne predstavljaju značajno odmorište za veliki broj ptica i vrsta. Štaviše, od velikog značaja je očuvati i zaštititi ona mesta na kojima nam je poznato da se šljukarice okupljaju u većem broju, upravo iz razloga što je za njihov opstanak presudno postojanje mozaičnosti i učestalost odgovarajućih staništa. Koliko su vodena staništa u Srbiji značajna za šljukarice znaćemo tek onda kada se pokrenu ozbiljnija istraživanja praćenja brojnosti. Onima koji nameravaju da se u budućnosti posvete ovim sve ugroženijim pticama toplo preporučujem ovu knjigu kao riznicu najvažnijih dosadašnjih saznanja o životu i seobi šljukarica severne Evroazije i Afrike.

Marko Šćiban
sciban@unet.rs

Brazil

Pet dana u Braziliji

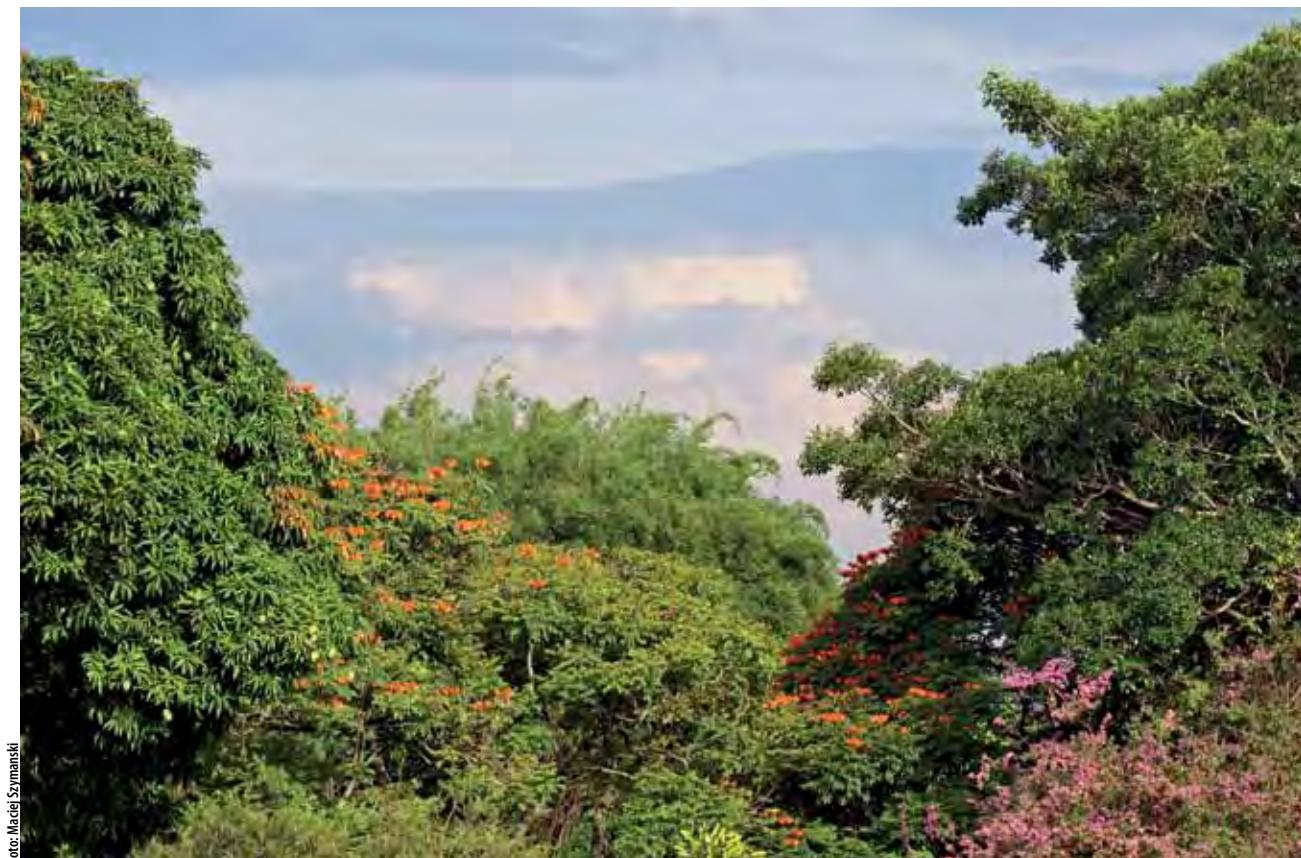

Foto: Maciej Szymański

Ekspedicija u Brazil za evropskog ljubitelja i posmatrača ptica je neverovatna šansa, čak iako znači samo službeni boravak od nekoliko dana u glavnom gradu ove ogromne, prelepne i vrlo interesantne zemlje. Moj „izlet“ je počeo sa poletanjem 1. decembra iz hladne (3°C), oblačne i besnežne Varsave. Na putu je bilo presedanje u Lisabonu (vedro i +16°C) i na kraju sletanje u vedru i toplu (+25°C ujutru i 30°C tokom dana) Braziliju. Samo malo su me uznemirivali veliki i tamni kišni oblaci koji su se videli iznad grada.

Za vreme kada su svi ostali članovi delegacije rešili da se odmore posle višečasovnog putovanja, da nadoknade u krevetima izgubljenu noć i da se aklimatizuju u novoj vremenskoj stvarnosti, ja sam se odlučio da iskoristim podarenou vreme i krenuo sam sa fotoaparatom u prostranu (2 ha) i dobro uređenu baštu oko moje privremene brazilске kuće.

U Brazilu sam bio i ranije i znao sam da će moći čak i na toliko maloj površini da očekujem interesantna posmatranja. U stvari, svaka ptica koja bi stigla u vidno polje – osim, recimo vrapca i domaćeg goluba – sigurno bi bila egzotično stvorene

našeg ugla gledanja. Kad sam uezao u obzir činjenicu da najnoviji vodič za determinaciju ptica Brazilia nabrala 1822 vrste, bio sam siguran da me moja šteta baštom neće razočarati. Već na samom ulazu zatekao me je nepoznati glas. Mada je bio nepoznat, nisam sumnjao da čujem nekog drozda. Malo kasnije sagledao sam i samu pticu. Imala je lep narandžasti trbuš (i kljun prepunjen nečime sta je izgledalo kao naši daždevnjaci). Ovo je bio riđotrbni drozd *Turdus rufiventris*, zvanični ptičji simbol Brazilia.

Svet kolibrija

Prvog dana sam poslušao, posmatrao i fotografisao mnogobrojne ptice. Dan je ipak tekao u znaku lastorepog kolibrija *Eupetomena macroura*. Ovo je jedan od najvećih kolibrija, dužine skoro 15 cm. Tajna njegove veličine je u tome da više od polovine njegovog tela čini veličanstven „lastin“ rep. Kada poleti, vidi se mala, brza, crna munja, koja leti uz kratke, zvučne treske. Često preleti razdaljine duže od 50-100 m, najčešće u poteri za drugim lastorepim kolibrijem koji je prekoračio granicu teritorije. U Brazilu, u kišnom periodu godine, kada sam fotografisao ovog mali-

šana, kiša je rosila, padala ili lila kao iz kabla svaki dan. Za ovolike mališane vreme kiše nije najsimbatičnije doba jer jedna veća kap može da ih izbací iz ravnoteže u letu (da ne govorimo o potrošnji energije). Moj prijatelj lastorepi kolibri snalazio se na taj način što je sedeо ispod prozračnog vrtnog krova i hranio se na cveću, koje je

Foto: Maciej Szymański

Lastorepi kolibri *Eupetomena macroura*

Zemna kukumavka *Athene cunicularia*

Foto: Maciej Szumanski

pokrivalo mrežicu „zida“. Dešavalо se da se ispod krova pojavljivao konkurent. Svaki put takva prilika se završavala munjevitim napadom od strane domaćina. Praćenje događaja nije bilo moguće jer je brzina pokreta obe ptice bila toliko velika da su se izmicale ljudskom oku. Samo jednom je uljez probao da se suprotstavi domaćinu. Obe ptice su pale na trotoar i ostale su tamo izvesno vreme držeći se jedna druge. Jedva sam odoleo želji da uzmem ta dva slična suparnika u ruku, šta bi bilo potpuno izvodljivo – toliko su se zaneli u borbi. Ipak, ta živa bića bila su toliko mala da bi moj veliki dlan bio opasan za njih. Sasvim jednostavno bih mogao nehotice da smrskam ove mušice.

Sreo sam tog dana u bašti još puno drugih vrsta ptica. Među njima bio je i drugi, „pravi“ kolibri [bejba-flor – „beža flor“ ili „taj koji ljubi cvet“]. Crnogrlji kolibri *Anthracothorax nigricollis* je „pravi“ jer je stvarno mikroskopske veličine. Ova delikatna ptičica zajedno sa svojim dugačkim kljunićem je za jedan centimetar kraća od najmanjeg evropskog mališana – kraljića *Regulus regulus*. Crnogrlji je u brazilskoj prestonici drugi najrasprostranjeni kolibri posle lastorepog. Kad bismo poredili njihova tela, crnogrlji bi bio čak veći od lastorepog. Međutim, izgleda da se među kolibrima računa ukupna dužina u koju moramo uračunati i dugačak rep koji udvostručava veličinu lastorepog kilibrija. Za tih nekoliko centimetara veće je i samopouzdanje lastorepog. Svuda gde je crnogrlji pronašao ukusan cvet pun nektara, odmah se pojavljivao i lastorepi koji je terao crnogrlog. Možda ga je terao i zbog toga što je crnogrlji bio „štetočina“. Ukoliko se lastorepi hranio vrlo vešto i kulturno stavljajući svoj kljun u udubljenje u centru cveta, crnogrlji je bušio rupu sa strane, preko koje je posle njegove posete curio ostatak slatkog nektara.

Neću da nabrajam sve ostale 23 vrste koje sam sreo tog dana u bašti. Pomenuću samo još dve.

Veliki bemtevi *Pitangus sulphuratus* je moja omiljena vrsta ptice u čitavom svetu. Kad sam prvi put stigao na južno-američki kontinent, prvi ptičji glas koji je uteleo u moje uvo bio je interesantan trosložni nepoznati uzvik. Pogledao sam unaokolo, ali nigde nisam našao njegovog autora. Međutim, on je mene dobro video i, prema mišljenju Brazilijanaca, uzvikavao „dobro sam te video!“ Bemtevi! Upravo tako se zove ova ptica na portugalskom. Njegov glas i dan-danas,

grmova, podiže sa površine vode. Kišno doba, kada sam fotografisao bemteviju je period „cvetanja“ termita. Naučnici tvrde da termiti odabiraju upravo ovo doba za polet tada krilastih mužjaka iz njihovih podzemnih gradova ili visokih tvrđava. Navodno, tada bi trebala da bude smanjena aktivnost ptica koje inače jedva čekaju taj ukusan trenutak. Moj bemtevi nikako nije nameravao da smanji svoju aktivnost. Najčešće je sedeо na rubu plivačkog bazena i gledao kako kapi kiše obaraju termite u vodu. Leteo je tada iznad vodene površine i sa spremošću – recimo crne čigre – „spasavao“ termite od potapanja.

Veliki bemtevi *Pitangus sulphuratus*

probuđen u sredini polarne noći, iz zimskog sna prepoznaću odmah.

Veliki bemtevi je veoma simpatična vrtirep-ptica žutog trbuha, veličine drozda. Zbog svog robusnog oblika ipak se čini veći, otprilike kao gugutka (sa kratkim repom, velikom glavom i velikim kljunom). Bemtevi se može sresti u ljudskim naseljima ali i sasvim daleko od njih, na rubu grmlja, na brazilskoj stepi „cerado“. Slično našoj kreji, burno reaguje glasnim uzvicima na svaku promenu u njegovoj okolini i više puta ponavlja svoje „bemtevi... ...bemtevi... bemtevi!“ Njegov glas se čuje u ranu zoru, tokom dana, u sumrak... Pronalaženje bemtevija nije težak zadatak. Preplašen leti 30-100 m sa mesta na kome je tražio hranu. Treba mu tada vrh drveta, usamljena grana, ivica krova, telefonska žica, televizijska antena ili slično vidljivo mesto na koje sleti tamo i počne da peva. Nije preterano plašljiv i dopušta da čovek posmatra njegovu, ptičju svakodnevnu jurnjavu. Navodno jede sve: beskičmenjake, male kičmenjake, voće. Ja sam imao priliku da ga vidim jedino sa insektima u kljunu. Insekte lovi na zemlji, na granama drveta i

Moj drugi poznanik iz ranijeg doba, koga sam ovog puta sreo u Brazilu, jeste riđi lončar ili pećar *Furnarius rufus*. Ovo je vrlo popularna ptica, široko rasprostranjena na jugu Južne Amerike. Ako se nađete u periodu gnezđenja ovog riđana u okolini koja mu odgovara, ne brinite – nećete ga promašiti. Kao prvo nije mali – veličine je čvorka. Nije ni plašljiv i može se sresti u najrazličitijim sredinama. Najvažnije su ipak njegove navike. Ova ptica bi se mogla iskoristiti kao alarmni uređaj sa senzorom pokreta. Tri parova koje sam upoznao tog dana reagovali su na svaki pokret u njihovom reviru odmah i vrlo glasno. Interesantno je da se uopšte nisu navikli na rutinske pojave koje su se dešavale svakog dana u isto doba. Simpatičan Brazilac koji je svako jutro u 7.03 h istom pesmom i veselim osmehom izbacivao smeće u isti kontejner, svakog je puta bio primećen i dojavljen glasnim horom lončara. Istu je reakciju izazivao svaki drugi čovek, pas, mačka, veća ptica... Interesan je sam postupak podizanja alarma. Pokretač je odrasla ptica koja je kao prva primetila pokret. Odmah sedne na ista-

knuto mesto i počne da se dere na sav glas. Priključuju mu se tada druga odrasla ptica i sva njihova deca. Deru se svi!

Kukumavka – zemna!

Sa ptičjeg gledišta ovo je bio vrlo uspešan dan iako je već prepodne počela da pada kiša, koja me je pratila – sa kraćim pauzama – do kraja boravka u Brazilu. Imao sam dobru priliku da shvatim šta u stvari znači kišno doba.

Sledeći dani bili su sasvim drugačiji, prepunjeni sa takozvanim „protivrečnim osećanjima“. Sa jedne strane odlična, potrebna, poučna i plodotvorna konferencija, sa druge – trenuci boljeg vremena i hor nepoznatih ptičjih glasova iza prozora kongresne dvorane. Moja profesija me je naučila da nalazim kompromise. Svaku pauzu za kafu koristio sam za posmatranje i fotografisanje ptica.

Dosta vremena posvetio sam tog dana zemnoj kukumavki *Athene cunicularia*. Ovo je bez svake sumnje najpopularnija brazilska sova. Svi je poznaju jer ova sovica zahteva otvorene površine, koje inače odgovaraju i čoveku. Zemnoj kukumavki više nego čovek treba još jedan komšija – termit. Jedan je pre malo, ali kolonija od stotina hiljada je nešto što kukumavka najviše voli. Naime, neke vrste termita grade svoje kolonije u obliku podzemnih gradova. U takve stare gradove sele se zemne kukumavke. Na površini livade, pašnjaka, gradskog travnjaka ili zelenog pojasa između dve trake asfalta vidi se tada čelava mrlja (crvena u Brazilu zbog velike količine gvožđa u zemlji). Ako iznad mrlje „nešto“ viri, bez ikakve greške možemo reći da smo primetili zemnu kukumavku.

Kukumavka nije plašljiva ptica, ali je uvek budna i spremna za beg (ili napad). Kad stignemo na teren i pravovremeno

Foto: Maciej Szymański

Foto: Maciej Szymański

potražimo kukumavku, primetićemo negde u daljinu pored rupe u zemlji 4 do 5 sovica: par odraslih ptica i njihovi mladunci. Ako sovice hoće prve da nas primete, mi

ćemo videti pored rupe jednu pticu manje. Naime otac porodice već je preleteo na neko istaknuto mesto, npr. suvu granu udaljenu 30~50 m. od rupe i odatle je počeo da nas vređa interesantnim (i najverovatnije grubim) zvukovima. Ako omalovažavamo njegove proteste i nastavimo naš put prema gnezdu, ponovno će se promeniti broj sovica u vidnom polju. Mladunci će se neopaženo ušuljati u rupu i u isto vreme ženka će preleteti na mesto slično onome koje je ranije odabrao mužjak i oba roditelja nastaviće da nas vređaju najružnijim sovinskim psovjkama. Ako se uputimo prema jednoj od odraslih ptica, ona će preleteti na sledeće, još udaljenije drvo i zvaće nas tam. Kad se dovoljno udaljimo od zemne rupe sa mladuncima, roditelji hoće da naprave veliki krug i vratiće se kući. Kad bismo ipak krenuli prema rupi, roditelji će se odmah pojaviti iznad nas, preteći napadom.

Foto: Maciej Szymański

Žutorepi glavešina *Cacicus cela*

Nandu *Rhea americana*

Foto: Maciej Szymański

Vivak – sa kandžama!

U jednoj od sledećih pauza za kafu imao sam sreću da posmatram porodicu južnih (ili čileanskih) vivaka *Vanellus chilensis*. Ova vrsta široko je rasprostranjena u južnom delu Južne Amerike. Za Evropejca koji pogleda južnog vivka nema problema, čak iako ne poznaje američki ptičji svet – odmah će prepoznati da je u pitanju vivak. Doduše, južni vivak je veći od našeg, njegove su noge poput štaka, polet je mirniji, bez vratolomnih akrobacija poznatih kod njegovog evropskog rođaka... Sve u svemu, ipak vidi se da je vivak.

Prvi put sam ga sreo pre desetak godina u Urugvaju. Kad sam išao prema ribnjaku prepunom egzotičnih i nepoznatih ptica, sreo sam vivka koji je počeo kružiti iznad mene svakih par trenutaka spuštajući se prema mojoj glavi. Tek kad sam se vratio kući, saznao sam da je moja šetnja bila doista riskantna. Tek tada su mi rekli da južni vivak ne samo da plasi uljeza, nego pokušava da ga natera ulazeći u fizički obračun. Južni vivak je jedna od malobrojnih ptičjih vrsta koje su na „rukama“ (krilima) sačuvale opasan atavistički element - nokat na palcu. Ovom kandžom zna da rani protivnika.

Tokom brazilskog proleća (početkom decembra) ponovo sam sreo južne vivke. Na gradskim travnjacima bilo je dosta odraslih ptica, bilo je i parova sa manjim ili većim mладuncima. Kad sam se približio paru koji je pazio sićušne pilice, konačno sam imao priliku da fotografisem roditelja koji je prezentovao svoje opasno oružje da me upozori na svoje ozbiljne namere.

Priča o pticama Brazilia može da se nastavlja u nedogled. Ovog puta će pomenući još samo dve vrste. Tokom vikenda imao

sam sreću da zajedno sa mojim poljskim prijateljom, zoologom koji već dve godine radi u Brazilu, napravimo mini-izlet u obližnju „fazendu“, veleposed pretvorenu u objekat seoskog turizma. Prva ptica koju smo sreli na prilazu „fazendi“ bio je neverovatno lep žutorepi glavešina *Cacicus cela*. Teško je da uporedim ovog lepotana sa nekom evropskom pticom. Mogu samo da pronađem neku asocijaciju sa našom vugom, a to je žuto-crno ili tačnije crno-žuto perje. Oblik tela, neverovatno plavo oko i trouglasti beli kljun ipak je nešto što se kod evropskih ptica ne može čak ni zamisliti. Žutorepe glavešine živele su u razbacanoj, bučnoj koloniji u redu drveća mango, gde su provodile većinu vremena. Hranile su se zrelim, slatkim voćem mango koje je toliko popularno i rasprostranjeno da se često koristi kao hrana za svinje (ni u jednoj evropskoj prodavnici nikad nisam sreo toliko ukusne plodove manga). Žutorepe glavešine često su se hranile viseći glavom prema dole. Kada je počela kiša, spuštale su se na zemlju da dočekaju termite koji su izlazili iz svojih podzemnih gradova.

Izlet u fazendu bio je prepunjeno susretima sa pticama, ali nije dozvolio da fotografski dokumentujem većinu interesantnih posmatranja. Kiša koja je počela skoro odmah posle našeg dolaska uskoro se pretvorila u biblijsku stihiju. Vrlo sam se trudio da zaštiti moj fotoaparat. Nisam uspeo da budem toliko efikasan i sa dvogledom. Sve još u njegovom vidnom polju mogu da nađem tragove prolećne brazilske kiše.

Zahvaljujući ovom kratkom izletu imam još jedan foto-ulov. Na povratku u Braziliju sreli smo pticu vrstu koja pravi ravnotežu kolibrijima. Na velikom polju soje mirno su se hranila dva američka noja – nandu *Rhea americana*. Ima u Brazilu krajeva da čovek ne može da izade iz kuće a da ne sretne ovu džinovsku pticu. U okolini brazilske presto-

nice nandui nisu česta pojava. Ova velika ptica zahteva velike otvorene površine sa niskim biljnim svetom. Njihova domovina – stepa „cerado“ nestaje pod velikim pritskom poljoprivrede. Taj pritisak je znatno veći nego svima poznato uništavanje brazilskih prašuma, za koje se verbalno bori ceo svet. Nandu se nekako snalazi i u poljoprivrednom krajoliku. Ja sam imao sreću. Moji nandui su se hranili na polju pored poljskog puta čiju su ulaznu kapiju vlasnici zaboravili da zatvore. Bez problema smo se približili kolima pticama i kroz prozor napravio sam par slika. Prijatelj me je upozorio da ne otvaram vrata. Nandu je veoma oprezan i u svakom sumnjivom slučaju odmah pobegne.

Peti – poslednji dan u Brazilu bio je posvećen razgledanju prestonice. Grad koji je nastao u šezdesetim godinama XX veka ne pruža nikakve istorijske spomenike. Umesto toga vidimo šta može da izmisli arhitekta čija mašta nije ograničena nikakvim materijalnim okvirima. Neverovatnih arhitektonskih dostignuća načićemo u Braziliji puno. Šteta što je Brazilija nastajala u doba kad su u modi bile betonske građevine. Ipak, ima i među njima lepotica. Iako sam čovek za koga je beogradsko đubrište sa hiljadama galebova puno privlačnije od bečkog starog gradskog jezgra, moram priznati da je veliki utisak ostavila na meni unutrašnjost crkve sv. Jovana Boska (Dom Bosco). Uprkos prolećnoj temperaturi od 30°C u plavom ambijentu crkve čovek oseća se kao u prijatnoj hladovini.

Gledajući Braziliju kroz prozor aviona razmišljao sam da li će ikada imati priliku da još jednom dođem u ovu najlepšu (svakako posle Poljske i Srbije) zemlju na svetu. Nisam ipak suviše brinuo – već četvrti put opraštam se „zauvek“ sa Južnom Amerikom.

Maciej Szymański

macszym@yahoo.com

Čileanski vivak *Vanellus chilensis*

Foto: Maciej Szymański

Island

Zemlja vulkana, gejzira i ptica

Već iz aviona, dok se spuštate prema aerodromu Keflavik, čini vam se da stizete na drugu planetu. Tlo ispod vas je formirano raznim vrstama vulkanske aktivnosti, a tamo gde ima vegetacije ona se sastoji uglavnom od lišajeva, mahovina, ili trave. Planinski vrhovi su prekriveni lednicima iako je jul i sredina leta. Slecete na Island!

Već ovaj prvi pogled iz aviona nавеštava da vas dole čeka zemlja sa ptičjim svetom koji se uveliko razlikuje od onoga što mozete da vidite u kontinentalnom delu Evrope. Ustvari, gledano iz čisto iz geografskog položaja, Island bi možda trebao da se računa kao deo Severne Amerike jer je daleko bliži Grenlandu, nego nekom delu Evrope. To se vidi i po prirodi jer neke vrste američkih ptica ovde imaju svoju krajnju istočnu ispostavu. Ali, o njima kasnije.

Island je vrlo retko naseljena zemlja. Na jedva preko 100000 km² živi nekih 300000 stanovnika, od čega skoro trećina u glavnom gradu Rejkjaviku. Ovaj simpatični gradić će verovatno biti vaš prvi cilj. Ako ni zbog čeg drugog, onda zbog toga što odavde polazi takoreći sve organizovani izleti na poznate vodopade, vulkane i gejzire, kao i autobusi i avioni za druge delove ove izuzetno simpatične zemlje. Ako želite da iznajmite auto, to ćete verovatno učiniti ovde (mada mogućnost postoji već na aerodromu Keflavik).

Gradske ptice u Rejkjaviku

Već u samom Rejkjaviku primetiće-te da gradske ptice nisu one koje viđate u većini ostalih gradova Evrope. Doduše ima tu i poneki domaćih golubova, a priča se i da se može videti vrabac, ali nama nije pošlo za rukom. Međutim ima ostrigara *Heamantopus ostralegus*, zlatnih vikava *Pluvialis apricaria* i obavezno crvenonogih prutki *Tringa totanus* koje će biti vaši pratioci bez obzira gde se nalazite na Islandu. Njihova populacija procenjuje se na oko 100000 gnezdecih parova.

Pošto ste došli na Island da gledate ptice, nemojte propustiti jezero Tjörnin u samom centru Rejkjavika. Ljudi ovde

hrane ptice i možda ćete pomisliti da su divlje guske *Anser anser*, veliki labudovi *Cygnus cygnus* i razne vrste plovki ustvari pitome parkovske ptice. Međutim, ne! Jednostavno, jedan broj ptica nauči da se isplati približiti se ljudima koji bacaju hranu. Tako to biva kad se ljudi lepo odnose prema pticama. Osim raznih vrsta iz reda Anseriformes, već ovde imate prilike da dobijete savršene snimke mrkog galeba *Larus fuscus*, srebrnog galeba *L. argentatus*, ili crnog galeba *L. marinus*. Verovatno će se u društvu naći i neka arktička čigra *Sterna paradisea*, možda ne toliko zainteresovana za hleb, koliko za ribice koje će takođe biti primamljene hlebom.

Foto: Bogdan Person

Morski papagaj *Fratercula arctica*

Sve ovo je, naravno, samo početak. Pravi Island vas čeka van Rejkjavika. Kao svi zagriženi ornitolozi, moj prijatelj Per-Inge Mill i ja preskočili smo uobičajene turističke atrakcije, vodopade, vulkane i gejzire, te seli na trajekt za ostrvo Hemey, u malom arhipelagu Vestmannaeyerne, na jugozapadnoj obali. Put brodom traje oko četiri sata, ali kopno se nikada ne gubi iz vida jer brod putuje duž obale. Savetovao bih vas da veći deo puta provedete na palubi, ne samo zato što se brod dosta ljušta na talasima (pa ćete izbeći morskou bolest), nego i zato što ima dosta toga da se vidi i fotografiše. Kratkorepi pomornici *Stercorarius parasiticus* i veliki pomornici *S. skua*, obične blune *Morus bassanus*, razne vrste iz familije njorki Alcidae i ko zna šta još. Ako imate sreće, postoji čak i mogućnost da se vidi i neki kit.

Ulazak u luku na Hemey je doživljaj za sebe. Erupcija vulkana Eldfjel 1973. skoro je zatvorila luku, ali pribrani meštani su morskom vodom prskali lavu i hladili je. Lava je tako stala na vreme i ustvari učinila luku boljom nego što je ranije bila. Brodovi sada ulaze na pristanište dugim prirodnim kanalom koji je dobro zaštićen od vetra i talasa. Sa leve strane je samo mesto, a sa desne stotinak metara visoke litice na kojima sve vrvi od gnezda debelokljunih njorki *Uria lomvia*, burnjaka *Fulmarus glacialis* i troprstih galebova *Rissa trydactyla*.

Varijante Islandskih avantura

Na samom ostrvu postoje razne mogućnosti za prenoćište, ali ako ste iole orni za avanturu, ne smete da propustite priliku da probate lokalni *kamping*. Nalazi se na oko 1 km od luke, u prirodnom amfiteatru. Sa tri strane okruženi liticama visokim i do 300 m, ovde ste dobro zaštićeni od vetra (koji inače stalno duva u ovoj zemlji bez drveća). Litice koje vas okružuju prebogate su pticama. Pored onih pomenutih uz pristanište, svakako ćete se oduševiti susretom sa tupicima *Fratercula arctica*. Ova fantastično simpatična ptica sa svojim debelim i šarenim kljunom skoro da liči na nesto što je izmisnila dečja mašta. Tu je, preleće iznad vašeg šatora i umesto goto-vu nepostojećeg repa, kao kormilo koristi svoje jarko crvene noge opremljene kožicom za plivanje. Pored njih, na stenama preovlađuju burnjaci čije se promuklo glasanje „khhrrr – khhrrr“ meša sa glasanjem uzinemirenih roditelja crvenonogih prutki i ostrigara koji među šatorima upozoravaju svoje tek izležene mladunce.

Ko je oran za žešće avanture, može da se popne na okolne stene. Jedan deo nije toliko strm da bi predstavljao neki veći planinarski izazov, ali računajte da će sve trajati daleko duže nego što vam se na prvi pogled možda čini. Obavezno ponesite nešto za jelo i piće jer će vam izdržljivost biti na ispit. Međutim, isplati se, jer vas osim prelepog vidika,

gore čekaju tupici i burnjaci, često veoma laki za fotografisanje.

Za onog ko nije previše oran za fizičke napore, postoji mogućnost da se lađicom obide ostrvo i stene sa pticama. Slobodno recite unapred kapetanu broda šta želite da vidite i da slikate i on će zaustavljati brod tamo gde su vaši motivi. Tura obično traje oko sat vremena i obilazi čitavo ostrvo. Primetiće da su kolonije ptica raspoređene duž čitave obale, kao i po raznim stenama – ostrvcima u moru. Brod će verovatno tražiti i kitove. Mi smo imali sreću da pored kita vidimo i ajkulu *Cetorhinus maximus* po veličini posle kit-ajkule najveća riba na svetu.

Za ostrvo Hemey preporučio bih tri noćenja, sa dva puna dana ptičarenja. Nakon toga, mi smo se vratili na kopno i u Rejkjaviku iznajmili auto. Tu negde uoči polaska na zapadnu obalu Islanda nabavili smo knjigu *Icelandic birds* (Hilmarsson). Ova knjiga svakako zaslužuje nekoliko redova u ovom članku:

„Na prvi pogled laka turistička knjiga sa simpatičnom slikama, ne deluje kao nešto što se baš mora imati. Međutim, prvi utisak vara. Ustvari, nakon što smo je mi koristili na terenu, rekao bih da bi ovako nešto trebala da ima svaka zemlja. Knjiga, naravno, obuhvata sve vrste koje se viđaju na Islandu i pored fotografija i odličnih karata rasprostranjenosti, tu je i izvanredni šematski prikaz koji pokazuje tačno kad se koja vrsta viđa, kad leži na jajima, kad ima mlade u gnezdu, kolika je brojnost ptica itd. Uz opis staništa, ovo se pokazalo kao izvanredna pomoć prilikom potrage za raznim foto-motivima. Uz podatke iz knjige smo skoro smešnom lakoćom nalazili jednu vrstu za drugom koje smo sebi postavili kao zadatak da slikamo. Pored slika samih vrsta, za veliku većinu ima i slike gnezda i jaja. Savršeno! Bravo! Johann Óli Hilmarsson!“

Uz *Icelandic Birds* proveli smo ostatak odmora, četiri dana duž zapadne obale Islanda. Postoji mogućnost transporta autobusima, ali ne idu često i bili biste jako vezani za redove vožnje. Daleko komotnije je iznajmiti auto. Nije baš jeftino. Toyota Corolla košta oko 100 evra na dan, ali ako se to raspodeli na nekoliko putnika, onda se cena lakše podnosi. Mi smo nosili šator za prenoćište, ali simpatični privatni smeštaj po prilično povoljnim cenama (15-28 evra/noć) po sobi bila je primamljiva mogućnost. Nakon dana provedenog na vetrui izuzetno prija tuširanje toplom izvorskom vodom. To je priča za sebe, ali mora se bar pomenuti

Foto: Bogdan Persson

Burnjak *Fulmarus glacialis*

. Island bukvalno leži na toplim vodama i sve kuće se greju ovim darom prirode. Ovih voda ima toliko pa se nekon setio da je šteta višak puštati u more. Tako je u blizini Rejkjavika otvoreno kupalište *Blue Lagoon*, popularno i za turiste i za domačine. Mi nismo probali ovo posebno mesto, ali smo osetili te vode koje mirišu na sumpor, na svakom mestu gde smo stanovali. Kao što rekoh, posle dana na vetrnu, osećaj je božanstven.

Kao fotograf i ornitolog bilo gde da krenete, osećate se slobodni i spokojni kao retko gde. Prostranstva su ogromna, gustina naseljenosti izuzetno niska, a ptice na sve strane, često veoma poverljive prema ljudima. Naročito ako legnete na tlo i počnete da puzite dozvoliće vam da priđete neverovatno blizu.

Foto: Bogdan Persson

Pomenuh gore američke ptice koje na Islandu imaju krajne istočnu ispostavu. Jedan primer je islandska patka duplašica *Bucephala islandica*. Uprkos nazivu retka je ovde, a daleko češća u Kanadi. Drugi primer je veliki morski gnjurac *Gavia immer*, takođe čest u Severnoj Americi. Naći ćete ga tu i тамо ако потražite srazmerno mala, ali duboka jezera. *Icelandic birds* će vam pomoći. Treći primer je islandski galeb *L. glaucopterus*. Opet naziv malo vara, jer se, ustvari, ova vrsta i ne gnezdi na Islandu, nego na jugoistoku Grenlanda. Međutim redovno se viđa na Islandu u zimskom periodu. Mi smo imali sreću da naletimo na jednog mladog primjera usred leta dok smo se sumnjali na severne galebove *L. hyperboreus*. Tako-reći stajao nam je na putu i nismo mogli

da ga ne slikamo, a tek kad smo uveče razmatrali slike shvatili smo šta u stvari imamo na memorijskim karticama.

Za kraj još nekoliko reči o tome šta još možete očekivati da vidite. Odmah da napomenem: od ptica iz reda pevačica nema skoro ništa. Doduše obična beloguza *Oenanthe oenanthe* i livadska treptaljka *Anthus pratensis* prisutne su skoro svuda. Videćete sigurno i belu plisku *Motacilla alba*, verovatno crvenokrilog drozda *Turdus illicus*, a možda nađete i neku snežnu strnadicu *Plectrophenax nivalis*, ali to je otrvilike to. Sve ostalo od pevačica je jako retko. Grabljinice su takođe malobrojne: mali soko *Falco columbarius*, severni soko *F. rusticolus* i belorepan *Haliaeetus albicilla*. Ulogu grabljinice u velikoj meri igraju razni pomornici koji kao neki morski gusari stižu ostale morske ptice, a ove da bi sačuvale glavu ispuštaju iz kljuna ili voljke već ulovljenu hranu, koju će „gusari“ odmah prihvatići. Island je zemlja njorki, bluna, burnjaka, čigri, galebova (npr. severni galeb *L. hyperboreus*) šljukarica, pomornika, plovki (među kojima i arlekinka *Histrionicus histrionicus* - još jedna severnoamerička vrsta).

Foto: Bogdan Persson

Obična bluna *Morus bassanus*

Zadnju noć pre poletanja kući provodimo u Keflaviku u neposrednoj blizini aerodroma. Iako smo u samom mestu, oko nas se šetaju i pijući zlatni vivci *Pluvialis apricaria* i crvenonoge prutke. Sa setom se oprastamo od zemlje vulkana, toplih izvora i ptica. Nekako žalim što nismo imali više vremena da se bliže upoznamo sa stanovnicima Islanda, ali jednostavno smo se zaneli pticama i prostranstvima. Biće možda još prilika. Kao i svaka dobra zemlja, ako je posetite jednom, želite da se vratite. Avion poleće, vanzemaljski predeo je opet daleko ispod nas, srca su puna utisaka, a memorijske kartice pune slika... Vidimo se neki drugi put Islande!

Bogdan Persson
albireo_star@yahoo.se

Trovanje i ubijanje mišara kod Silbaša

Stradali mišari

Pored toga što sam ljubitelj ptica i član Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine, lovac sam već 30 godina. Bio sam lovnik (upravnik), zadužen za uzgoj i zaštitu divljači i lovočavar-volontjer u LU „Bačka Palanka“. Do sada nisam video prizor koji je u lovištu u kome se krećem bio više zastrašujući od onog koga sam zatekao početkom januara 2010. Prilikom prehrane divljači u jedan od voćnjaka u kome se nalazi hranilica našli smo na najmanje deset mrtvih mišara *Buteo buteo*, među kojima su bile odstreljene, a najverovatnije i otrovane jedinke. U neposrednoj

blizini tog mesta nalazi se neuređeno seosko stočno groblje. Bilo je sasvim moguće da se na tom mestu, kome nismo prilazili, nalazi još mrtvih mišara, koji su, po informacijama koje smo dobili, nalaženi i na drugim terenima u silbaškom ataru.

Znamo da ovakav masakr jedne strogo zaštićene vrste pravi i savesni lovci ne bi nikada počinili. Počinioce je potrebno da pronađe inspekcija zadužena za zaštitu prirode, kojoj se slučaj blagovremeno prijavljen.

Dragoljub Aleksić

Trovanje životinja u Martonošu

Otvoreni gačasti mišar

Foto: Atila Agošton

Dana 24. 2. 2010. sakupljači drva u blizini martonoške Mrtve Tise pronašli su leševe sisara i ptica grabljivica. Uviđaj su izvršili radnici kanjiške policije i rukovodioци D.o.o. „Andeo čuvan“ koji su zaduženi za poljčuvarsku službu na ovom terenu. Direktor te organizacije Čanji Ištan napravio je i foto dokumentaciju na licu mesta. Prepoznato je pet mišara *Buteo buteo*, jedan gačasti mišar *B. lagopus*, dva srndača *Capreolus capreolus* i jedan jazavac *Meles meles*. Pronađena je i najlon kesa sa uštavljenim semenkama suncokreta i kukuruza ružičaste boje. Semenke su poslate na

laboratorijsko ispitivanje pošto se sumnja na namerno trovanje. Na to ukazuju i činjenica da su u kesi bile dve vrste semenja, a vreme setve je tada bilo još daleko. U utrobi uginulih srndača videle su se zatrovane semenke, a mišari su stradali nakon što su jeli delove leševa drugih uginulih životinja. O ovom svirepotu zločinu obavešten je i Zavod za zaštitu prirode Srbije. Nadamo se da će počinilac biti pronađen i da će odgovarati za svoje nedelo!

Atila Agošton

atiagoston@gmail.com

Zmijar ubijen na Vršačkim planinama!

Dana 20. 10. 2009. u blizini sela Markovac (podnožje Vršačkih planina) pronađen je jedan od dva mlada zmijara *Circaetus gallicus* koji su te godine uspešno izleteli iz gnezda. Imao je otvoren prelom krila na dva mesta. Dva dana pre toga otvoren je u lokalnom lovištu lov na fazane pa je prepostavljeno je da je ptica upućena. Povređeni zmijar odnet je na beogradski Veterinarski fakultet gde mu je operisano krilo. Tu je potvrđeno da je povreda nastala puščanom sačmom. Nakon operacije, zmijar je smešten u prihvatište Fonda za zaštitu ptica gra-

bljivica u Beogradu. Nakon buđenja, ptica je prihvatala hranu i prva tri dana činilo se da će sve biti u redu. Na žalost, četvrtog jutra mladi zmijar je uginuo.

Zmijar je strogo zaštićena vrsta ptice u Srbiji, a u Vojvodini se nekoliko parova gnezdi jedino na Vršačkim planinama i u Deliblatskoj peščari.

Za ubijanje zmijara opravданo su osumnjičeni lokalni lovci, čiji je čelnik nekoliko meseci nakon ovog događa i uhapšen.

Milivoj Vučanović
milivojvucanovic@gmail.com

Foto: Milivoj Vučanović

Ranjeni zmijar

Revitalizacija fruškogorskih pašnjaka

U organizaciji Naučno - istraživačkog društva studenata biologije „Josif Pančić“ i ove godine sprovodi se projekat „Revitalizacija pašnjaka“. Reč je o akciji koja prvenstveno uključuje uklanjanje žbunaste vegetacije sa pojedinih pašnjaka na južnim padinama Fruške gore (kod sela Neradin i Krušedola), a u cilju njihovog vraćanja u funkcionalno stanje. Na ovaj način vrši se aktivna zaštita stepskih vrsta: tekućica *Spemophilus citellus*, gorocvet *Adonis vernalis*, krstaš *Aquila heliaca*, stepski soko *Falco cherrug* i druge, a čiji opstanak direk-

tno zavisi od ovih staništa. Projekat podrazumeva i edukaciju lokalnog stanovništva o važnosti očuvanja ovih ekosistema i održavanja aktivne ispaše na njima. Do kraja tekuće godine planiran je završetak početne faze revitalizacije pašnjaka kod Neradina i Krušedola, kao i početak rada na pašnjaku kod sela Mala Remeta. Mehaničko uklanjanje i odnošenje žbunja i niskog drveća vrše volonteri Društva, kao i pojedinci dobre volje, a u saradnji sa lokalnim stanovništvom i JP „Nacionalni park Fruška gora“. Ukoliko želite da pomognete

očuvanje stepskih pašnjaka, priključite se ovoj akciji! O tačnim datumima održavanja bićete obavešteni po prijavi.

Osobe za kontakt su:

Milica Radanović

063/561-840

(coronellam@gmail.com),

Bojana Bokić

063/857-1433

Vedran Josipović

065/429-2522

Stara planina 2010

Kamp koji okuplja studente biologije, ekologije, geografije i turizma. Organizatori su NIDSB „Josif Pančić“, DMIZG „Branislav Bukurov“, EID „Mladen Karaman“, BD „Sava Petrović“ i Udruženje mladih „Temska“. Kamp je smešten u staroj zgradi škole u selu Temska (u podnožju Stare

planine) u trajanju od 1. do 20. 7. 2010. Tokom kampa će se prikupljati biogeografski podaci iz okoline Temske, koji će naknadno biti iskorišćeni za pisanje monografije o selu. Broj ljudi nije ograničen. Više informacija na www.josifpancic.com. Kontakt: **Marko Šćiban** (sciban@eunet.rs)

Mrtva Tisa 2010

Tradicionalni kamp prstenovanja ptica NIDSB „Josif Pančić“ na području Parka prirode „Stara Tisa“ kod Bisernog ostrva. Kamp će trajati u periodu do 10. do 20. 8. 2010. i biće smešten u vikend-naselju Donji Boronj. Broj učesnika je ograničen. Više informacija na: www.josifpancic.com. Kontakt: **Marko Šćiban**

Tisa 2010

Od 15. Do 29. 8. 2010. održaće se 11. ornitološki kamp na obali Tise kod Novog Kneževca u dve jednonedeljne smene, u organizaciji ULJP „Riparia“. Seoba ptica će

se pratiti uz pomoć prstenovanja i monitoringa nalaza prstenovanih ptica. Više informacija i slanje prijava: Atila Agoston (atiagoston@gmail.com)

Ludaš 2010

ULJP „Riparia“ organizuje 26. Međunarodni ornitološko-ekološki kamp na Ludaškom jezeru kod Hajduкова od 18. 7. Do 29.

8. 2010. Detaljna obaveštenja mogu da se dobiju kod koordinatora kampa prijavom na info@riparia.org.rs

Rusanda 2010

NIDSB „Josif Pančić“ će od kraja jula do kraja oktobra 2010. u više navrata organizovati monitoring seobe vodenih ptica (šljukarica) na jezeru Rusanda. Kamp je međunarodnog karaktera, a istraživači će biti smešteni u novoizgrađenoj istraživačkoj stanicu smeštenoj u parku banje „Rusanda“. Broj učesnika je ograničen. Timovi će se okupljati i tokom realizacije kampa, a zainteresovani mogu više pročitati na www.josifpancic.com. Kontakt: **Marko Šćiban**

Ponuda Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine

Nove promotivne majice bele i krem boje, sa likom sive vetruške, kao i novi, 18. broj časopisa Ciconia možete dobiti uz plaćanje članarine Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine za tekuću godinu koja iznosi 500 dinara (za zaposlene), odnosno 400 dinara (za učenike, studente i penzionere). U kancelariji Društva možete takođe da nabavite i sledeće brojeve časopisa Ciconia: 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 i 17 po ceni od 500 dinara po primerku.

Adresa kancelarije:

Radnička 20a, 21000 Novi Sad

Telefon: 021/4896-306

e-mail: mtucakov@eunet.rs

Radno vreme: 9-16 h

Žiro-račun Društva: 340-2627-06

Zasavica 2010

Tradicionalni kamp NIDSB „Josif Pančić“. Pored drugih bioloških istraživanja, na kampu će se aktivno prstenovati ptice i obilaziti različiti tereni na području SRP „Zasavica“. Kamp će početi krajem jula 2010. Broj učesnika je ograničen. Više informacija na www.josifpancic.com

EuroBirdwatch

Save Biodiversity

2/3 October 2010

Evropski vikend posmatranja ptica
u Srbiji organizuju:

ICO

Kontakt i prijave:

Dragan Simić (albicilla@sezampro.rs)

*Dodite da se naspavate i odmorite
u šumskoj tišini Obedske bare !*

Ugostiteljsko-turistički objekat, restoran domaće kuhinje sa prenoćištem, "OBEDSKA BARA", nalazi se u istoimenom specijalnom rezervatu prirode, udaljen oko 25km od Autoputa Beograd-Zagreb, od izlaza "Pećinci", a isto toliko i od izlaza "Šimanovci". Novi Sad je putem preko Rume, udaljen oko 70 km. Objekat se nalazi na obodu mesta Obrež, prema Kupinovu, na samoj obali Obedske bare.

Posedujemo 18 dvokrevetnih soba i restoran kapaciteta 200 mesta. U okviru restorana nudimo i dva izdvojena, posebno uređena separa sa po 15 i 30 mesta, dok letnja bašta restorana ima oko stotinu mesta. Svaka soba ima kompletno kupatilo i balkon, a 15 soba je sa pogledom na Obedsku baru i šumu koja je okružuje. Oko objekta se prostire veliki uređeni park sa vidikovcem. Kompletan eksterijer i enterijer zgrade objekta je upravo obnovljen.

Cene prenoćišta i dnevnog odmora su izuzetno povoljne !

Menadžment "OBEDSKE BARE" je svojim poslovanjem opredeljen i u pravcu korporativne i socijalne odgovornosti, kako prema lokalnoj zajednici, tako i šire. Specijalizovani smo za organizaciju izložbi, likovnih kolonija, seminara i predavanja. Od tih aktivnosti, mnoge su bile humanitarnog karaktera.

POSEBNE POGODNOSTI ORGANIZOVANIM GRUPAMA

- **Penzioneri:** jednodnevni izleti i drugarske večeri
- **Sportski klubovi:** pripreme sportista
- **Učenici:** jednodnevni izlet + đački obrok = odlična cena!
- **Studentske grupe i organizacije:** eko kampovi i predavanja
- **Autobus iznenadenja:** posebna ponuda za turističke agencije

DODATNE SPORTSKO - REKREATIVNE AKTIVNOSTI

- Šetnje po Specijalnom rezervatu prirode - sa ili bez vodiča
- Iznajmljivanje bicikla i raznih sportskih rezervata kao i ribolovačkog pribora
- Sportski ribolov
- Iznajmljivanje čamaca - sa vodičem ili bez vodiča
- Posmatranje i fotografisanje ptica

Belorepan Haliaeetus albicilla

Jun 2008. Uspešno gnezdo belorepana na rubu zasada klonske topole koji je planiran za seču.

Zaštita gnezdilišta belorepana u praksi

Početkom 2009. po planu gazdovanja šumama u Mužljanskom ritu trebalo je da otpočne seča dozrele sastojine klonske topole. Upravnik Šumske uprave u Zrenjaninu Slađan Suručić, imajući dugo-godišnje iskustvo sa belorepanima i kao prirodnjak, obratio se autoru ovog teksta za mišljenje i savet. Pošto par belorepana na tom mestu do početka marta nije pokazivao nikakve aktivnosti na gnezdu i u njegovoj okolini, predloženo je da seča plantaže može da počne uz uslov da se ostave bitna stabla oko gnezda i da se sadnja mladica obavi na jesen. Pošto je gnezdo bilo u uglu dva odseka mladih šuma, odabran je samo osam najznačajnijih stabala plantaže koja se sekla. Seča je tokom proleća brzo obavljena, trupci i ostalo drvo izvučeni. Preko leta je zemljište pripremljeno, a najesen su sadnice posađene. Orlovski par se za sve to vreme nije pojavljivao. Njihovo gnezdo se zbog uskih rašljih i stalnih vetrova brzo osipalo, tako da su krajem leta ostale u rašljama samo osnovne grančice. Tada sam sa Peđom Kostinom odlučio da napravim metalnu osnovu koja će obezbediti trajnost i stamenost gnezda. Fotografije govore o krajnjem ishodu ove akcije.

Avgust 2009. Drvo sa ostacima vетром razrušenog gnezda.

Avgust 2009. Uske četvorokrake rašlige sa poslednjim grančicama - ostaci gnezda belorepana. Jedan krak (grana) skraćen je zbog izgradnje bolje osnove za novo gnezdo.

Četvorokrake rašlige u osnovi su obuhvaćene metalnim oborućom, a dobiveni levkasti prostor ispunjen grančicama dimenzija kakve orlovi obično koriste. Po potrebi, grančice su povezivane paljenom žicom.

U centralni deo postavljen je donji deo korpe od pruća sa dnom od kružno isečene daske.

Upletenom travom ispunjen je preostali prostor košare za ležište, a izdignuti rubovi su napravljeni od ređanih grančica kao što to i orlovi rade.

Za nekoliko sati rada u avgustu je napravljena stabilna osnova za gnezdo, koje orlovi mogu dalje dograđivati bez bojazni da će se obrušiti ili biti razneseno vетrom.

Belorepani su gnezdo zauzeli još u septembru i odmah ga malo dogradili. U decembru 2009. mu je visina porasla za jednu trećinu od prvobitne. Doneseno je mnogo grančica i suve trave za postavu. Krajem januara 2010. snesena su jaja i orlovi su strpljivo, neuznemiravani izlegli jednu mlađu ženku.

Krajem aprila konačno je sve ozelenelo. Onih osam staba stare šume koja su ostavljena u jednogodišnjem zasadu klonskih topola, a pored srednjodobne sastojine topola i mlade šume hrasta lužnjaka, obezbedilo je očuvanje gnezdlilišta jednog para belorepana u Mužljanskom ritu zahvaljujući dobroj saradnji i poverenju šumara i zaštitara prirode.

Foto: Predrag Kostić

Laste u Srbiji

Ilustracije: Szabolcs Kókay

www.kokay.hu

lpo

Bregunica *Riparia riparia*

Veličina: 12 cm

Stanište: doline reka, kopovi peska i lesa i okolina otvorena staništa

Brojnost u Srbiji: 50.000-65.000 parova

Trend populacije: stabilna

Gradska lasta *Delichon urbica*

Veličina: 12,5 cm

Stanište: ljudska naselja, pećine i okolno otvorena staništa

Brojnost u Srbiji: 130.000-200.000 parova

Trend populacije: stabilna

Seoska lasta *Hirundo rustica*

Veličina: 17-19 cm

Stanište: ljudska naselja i otvorena staništa u njihovoj okolini

Brojnost u Srbiji: 20.000-350.000 parova

Trend populacije: opada

Gorska lasta *Hirundo rupestris*

Veličina: 14,5 cm

Stanište: planine, stene i litice

Brojnost u Srbiji: 1.100-1.700 parova

Trend populacije: stabilna

Daurска lasta *Hirundo daurica*

Veličina: 16-17 cm

Stanište: topla otvorena područja sa pećinama, kamenjarima i ljudskim građevinama

Brojnost u Srbiji: 600-1.000 parova

Trend populacije: u porastu

Izvor podataka o brojnosti i trendu populacije: Puzović S, Simić D, Saveljić D, Gergelj J, Tucakov M, Stojnić N, Hulo I, Ham I, Vizi O, Šćiban M, Ružić M, Vučanović M. & Jovanović T. (2002): Birds in Serbia and Montenegro – breeding population estimates and trends: 1990-2002. Ciconia 12: 35-120.

Izvor podataka o veličini vrsta: Cramp S. (1998): The Complete Birds of the Western Palearctic on CD-ROM. Oxford University Press, Oxford